

Juuret Kyröössä

1/2001

ISONKYRÖN VANHA KIRKKO

Aivan viimepäivinä allekirjoittaneelle sattui kaksi erillistä, mutta toisiinsa liittyvää tapahtumaa.

Seikkailleissani netissä sukututkimustiedostoissa, löysin minulle tuntemattoman henkilön tutkimuksen, joka sivusi isokyröläistä Reinin sukua. Tutkimukseen huomasi liitetyn allekirjoittaneen tutkimustuloksia, ilman lähdemerkintää. Se, ettei nimeäni mainittu tutkimuksen suorittajana ei ole kuitenkaan tämän kirjoituksen syy.

Kuten tunnettua lienee, on Reinin suvusta julkaistu lukumäärältään runsasluisin määrä erillisiä tutkimuksia, jotka poikkeavat toisistaan melkoisesti. Suurin osa tutkimuksista on kuitenkin kokoonpantu yhdistelemällä vanhempia tutkimuksia, tutkijan omien valintaperusteiden mukaan. Jos tässä tapauksessa tämä alun perin tutkimani sukujohdanto olisikin väärin, kuka ottaa vastuun virheestä?

Oma mielipiteeni on se, että mikäli tutkija ei ilmoita lähdeaineistoa, ei hän voi virhetapauksissa siirtää vastuuta toisen tutkijan harteille. Mielestäni on myös korrektia ilmoittaa lähde, ja tärkeintä siinä on se, että näin voidaan löytää alkuperäislähde ja helpoimmin oikaistua virheellinen tieto.

Toinen tapahtuma sattui merkillistä kyllä samana päivänä. Hakiessani tytärtäni Isonkyrön kirjastosta, silmiini sattui tuore sukuselvitys, joka käsitteli myös Reinin sukua. Tutkimus on julkaistu Etelä-Suomessa viime syksynä ja yksi kappale siitä on lahjoitettu kirjastoon. Vaikka minulla ei ollut aikaa tarkemmin syventyä tutkimukseen, totesin selvityksen vanhemman osan perustuvan vanhoihin sukuselvityksiin. Selatessani tutkimusta huomasi mm. hyvin vanhan tutkimusvirheen Reini ja Rehnback sukujen yhteydestä. Oleellista tuossa vuosikymmeniä vanhassa virheessä on se, se on oikaistu jo 20 vuotta sitten, Rehnback suvun toimesta. Valitettavasti kaikkien nähtäväksi toimitettu tutkimus jatkaa ja vahvistaa vanhaa virhettä.

Vaikka henkilökohtaisesti itse tätä asiaa käsittelenkin, myönnän olevani itse aika laiska määrättyjen lähteitten merkitsemisessä. Olen nimittäin systemaattisesti jättänyt merkitsemättä, kirkonarkistojen (rippikirjat, kastettujen- vihittyjen- ja kuolleidenluettelot) tietoihin perustuvat selkeät lähteet. Ihailenkin muutamien tuttujen systemaattisia lähdeaineluetteloita.

Uskon, että kaikki Juuret Kyröössä lehden tilaaja merkitsevät käyttämänsä lähteet, mutta tietoja eteenpäin luovuttaessa kannattaa korostaa lähdemerkintöjen tärkeyttä. Tässä yhteydessä kannattaa lisäksi korostaa, että niissä tapauksissa, milloin lehdessä olevia artikkeleita käytetään kokonaisuudessaan toisiin julkaistaviin tutkimuksiin, on korrektia pyytää artikkelin kirjoittajalta suostumus.

Tärkeää

Helmikuun lopun tilitietojen mukaan maksamattomia laskuja oli 2000 mk:n edestä!

Summa on niin merkittävä, että pyydämme kaikkia laskunsa vielä maksamattomien pinossa pitäviä henkilöitä siirtämään tarvittavan summan toimikunnan tilille.

Juuret Kyröössä 1/2001 sisällä:

Markus K. Tarkkanen	1700-luvulla hallinto vahvistuu	Sivu 3
Matti Lehtiö	Isonkyrön Kaustilan ja Ritaalan kylän asutushistoriasta	Sivu 4
Sotilashallinto Pohjanmaalla Isonvihan aikana: Tutkielma E-P:n historiasta,		Sivu 9
kirjoittanut nimismies V.E.Koskimäki, Julkaistu Pohjankyrö-lehdessä 1.11.1957		
Jouko Niemelä	Vähäkyröläisen Tuomas Finnin perheen vaiheita Alavudella	Sivu 11
Matti Lehtiö	Esa Karhun lähisuku	Sivu 13
Matti Lehtiö	Rautamäen talon vaiheita	Sivu 18
Matti Lehtiö	Uusia jälkeläisiä Sursill sukuun	Sivu 22
Markus K. Tarkkanen	Kauppilan uudistilahanke	Sivu 25

Markus K. Tarkkanen

1700-luvulla hallinto vahvistuu

Entisinä aikoina, jolloin Jumalan palvelukset olivat pakollisia, oli kirkkopäivänä yleensä vilkasta. Tätä käytettiin myös hyväksi. Nimismies saattoi lukea rahvaalle voudin antamia määräyksiä. Joku onneton talonpoika saattoi pyytää kanssaeläjiltään todistusta kärsimästään katovahingosta. Kun asioita alkoi esiintyä enempi, rakennettiin kirkon viereen pitäjätupa, minne siirryttiin asioita käsittelemään.

Pitäjäkokouksille (l. kirkon kokouksille) siirtyivät alusta lähtien kirkolliset asiat sekä hallinnolliset asiat, jotka aikaisemmin oli käsitelty kihlakunnan käräjillä. Myös oikeudellisia kysymyksiä käsiteltiin, milloin ne rikkoivat raamatullisia käsityksiä vastaan. Jalkapuuta käytettiin rankaisuun, ja siihen istutettiin niin huoruutta tehneet, kuin humalassa toilailleetkin. Myös ”korttipirun” kelkkaan istuneet saivat mahdollisuuden katua peluutaan jalkapuussa. Puhetta kokouksessa johti kirkkoherra, ja pitäjän kirjuri pisti asiat paperille. Tärkeimmille päätöksille kokous haki vahvistuksen kihlakunnan käräjillä.

Pitäjäkokoukset olivat merkki orastavasta yhteiskunnallisesta heräämisestä. Talonpojat alkoivat vähitellen uskaltaa säätyläisten mielipiteitä. Myös vähittäinen luku- ja kirjoitustaidon paraneminen talonpoikien keskuudessa johti tähän suuntaan. Kun alettiin saada itse irti jotain painetusta sanasta ja pykälistä, ei oltu enää täysin mielivallan armoilla. samoin kirjoitustaito toi luottamustoimia talonpojille. Kokouksissa valittiin seurakunnan luottamusmiehet, ja ne ennakoivat kunnallista itsehallintoa.

Pitäjäkirjuri oli tärkein ja hyödyllisin henkilö rahvaalle. Hän suomensi asiakirjoja ja suoritti perinnönjakoja. Joskus hän hoiti myös siltavuodin virkaa, eli valvoi siltojen, teitten ja ojien kuntoa.

Hänelle kuuluvan osuuden kerätyistä veroista kansa maksoi yleensä vapisematta. Hän asemaansa kuvastaa se, että toinen penkkirivi kirkossa oli varattu vierailijoille, mutta kirjurilla ainoana henkilönä oli lupa siinä istua. Kirkkoväärtti oli kirkon taloudenhoitaja.

Kuudennusmiehet (l. seksmannit) taas olivat kylänsä luottamusmiehiä. He seurailivat kyläläisten elämäntapoja ja kantoivat veroja ja maksuja. Väkkärit eli unilukkarit herättelivät kirkonmenojen aikana nukahtaneita pitkällä kepeillä tönien. Nukahtelu sinänsä ei ollut ihmeellistä, koska kirkkoja ei lämmitetty, niin kirkkokansasta monet menivät nauttimaan vähän lämmikettä kirkon vieressä olevassa krouvissa, mikä sitten pitkäveteisen kirkkotoumituksen kanssa aiheutti nukahteluja.

1700-luvun alussa alkoi pohjanmaalla kehittyä myös jonkinlaista kylää koskevaa itsehallintoa. Joku kylästä valittiin valvomaan aitausvelvollisuuden noudattamista ja kutsu- maan keväisin naapurit aitakatselmukseen. Kukin talonpoika hoiti virkaa vuoden kerrallaan.

Uusi aikakausi kyläelämässä alkoi v.1742 kyläjärjestysasetuksen julkaisemisella. Sen perus-teella kylään piti laatia maataloustyötä säätelevä kyläjärjestys, joka otti huomioon paikalliset olosuhteet. Pohjanmaalla, missä oli ryhmäkyliä ja sarkajakoiset kylävainiot ja niityt, järjestelmällä oli suuri merkitys. Talonpojat olivat riippuvaisia naapureistaan, ja joutuivat esim. sopimaan keskenään, milloin heidän vierekkäisten palstojensa heinä korjattaisiin. Täältä varmasti juontaa vanha pohjalainen talkoohenki, minkä avulla ainakin vielä jatkosodan jälkeen monet kotiutuneet rintamamiehet saivat katon päänsä päälle. Nämä kyläjärjestykset pysyivät sitten osin voimassa aina meidän päiviimme saakka.

Kylän johtohenkilöksi tuli oldenmanni. Hänellä oli 2 apulaista, eli kylänlautamiestä. Kansa nimitti näitä lautamiehiä (ainakin takanapäin) karvakenkä lautamiehiksi. Täten heidät erotettiin arvokkaimmista ja ilmeisesti paremmin pukeutuvista oikeuden lautamiehistä.

Pitäjän kokousten pöytäkirjoista näkyy, että useat lähikylät valitsivat yhteisen oldermannin. Hänellä oli valtansa merkinä oldermannin sauva, joka oli virallisen aitakorkeuden mittainen, eli 7 korttelia (105 cm). Sillä kävi kätevästi aidan korkeuden mittaus. Hän huolehti

myös siitä, ettei niittyjä keväisin ja syksyisin liiaksi syötetty eläimille. samaten hän valvoi, että jokainen hoiti osuutensa kyläteiden kunnossapidosta, ja ettei rajapaaluja siirrelty. Syksyisin ja keväisin hän tarkasti uunit, sekä saunojen ja riihien kiukaat. Oldermannilla oli paljon valtaa. Jokin ilmoitusasia pantiin kyläkapulan välityksellä kiertämään talosta taloon. Joka viivytteli kapulan edelleen toimitamista, sitä voi oldermanni sakottaa 8 hopea-äyrillä. Toisesta laiminlyönnistä sakkoa tuli kaksinkertainen määrä. Joka uskalsi vastustaa oldermannia, tai kiroilla hänelle, sai hopea-taalarin sakkoa jokaisesta kirosanasta.

Vanha kyläjärjestys määräsi myös: *Oldermannin oikeudelle pitää muutoingin caicki welwollinen cunnia osoittaman ni ja että sen edesä seisotaan, ollaan lakittomin päin, ei poldeta cocoushuoneessa tupackia, ei pidetä isoa äändä eli muuda sopimattomuutta....* Oldermannin oikeuden istunnot pidettiin tämän kotona, ja jos asiassa piti äänestää, niin ehdotetun asian puolustajat menivät toiselle puolen tupaa ja vastustajat toiselle puolelle. Tärkeille päätöksille haettiin vahvistus kihlakunnan oikeudelta.

Vuonna 1775 Pohjanmaan lääni jaettiin Vaasan ja Oulun lääneiksi. Vaasan lääni oli jaettu 4:ksi voutikunnaksi. Korsholman pohjoisen- keskinen- eteläinen ja itäinen. Isonkyrö ja Vähäkyrö kuuluivat keskiseen veropiiriin.

Aikaisemmin nimismiehet oli valittu talonpoikien keskuudesta ja he olivat kuuluneet talonpoikaissäätöön. 1700-luvulla heistä tuli virka-miehiä. Apuna heillä oli siltavouti, jolle kuului siltojen ja teiden kunnan valvonta. Samoin hän avusti nimismiestä vankien kuljetuksessa. Palkaksi hän sai 2 kappaletta viljaa joka talolta. Myös neljännesmiehet avustivat nimismiestä esim. kaikenlaisissa arviointi- ja tarkastustilaisuuksissa.

1700-luvun kehityksessä näyttäisi olevan olennaista, että puhtaasti hallinnolliset asiat pyrittiin siirtämään pois tuomioistuimilta. Kuitenkin näiden suuri vaikutusvalta näkyy edelleenkin siinä, että tärkeissä asioissa hankittiin vahvistus asialle edelleenkin näiltä. Seuraava vuosisata toi sitten jo mukanaan uudistuksia, jotka ovat perustana nykyisille kunnallishallinnolle.

Sotilashallinto Pohjanmaalla Isonvihan aikana **Tutkielma E-P:n historiasta, kirjoittanut nimismies V.E.Koskimäki** **Julkaistu Pohjankyrö-lehdessä 1.11.1957**

Osa I Ylimmät viranomaiset

Helmikuun 19 päivänä 1714 käyty Napuen taistelu päätti Suomen osalta Suuren pohjan sodan ja maa joutui venäläisten sotajoukkojen valtaan. Kohta sanotun taistelun jälkeen sai vihollisjoukkojen komentaja ruhtinas Galitzin ylipäälliköltä amiraali Apraksinilta määräyksen, että Pohjanmaata oli hävitettävä kymmenen peninkulman leveydeltä, jotta tuo kuollut vyöhyke estäisi kaikki hyökkäilyt Etelä-Suomeen. Näissä merkeissä alkoi venäläinen sotilashallinto ja seitsemän ja vuoli vuotta kestävä Isoviha Pohjanmaalla, jona aikana kuolema, ihmisryöstö, murhapolttot, kaikkinaisen ahdistus ja hätä kouraisi syvästi kansaa.

Jo 20.3.1714 Galitzin pakotti ainakin Vähäkyrön kappalaisen Mulloviuksen kuulutta-

maan kovin harvenneelle seurakunnalleen tsaari Pietari Suuren nimissä annetun julistuksen, kuinka kuningas Kaarle XII "äärettömässä kunnianhimmossaan ja pohjattomassa kostonjanossaan oli jättänyt valtakuntansa ja verta itkevät alamaisensa perikatoon ja oman persoonansa kirottujen turkkilaisten käsiin". Kaikkia kansalaisia käskettiin osoittamaan rauhaarakastavaa mieltään. Kenraaliluutnantti Robert Bruge antoi 14.11.1714 Kokkolassa kuuluttaa, että kansan oli heti palattava pakoretkiltään ja suoritettava Venäjän armeijalle veroa luonnontuotteissa vissit määrät, missä tapauksessa heille luvattiin armollista suojaa. Kenraalimajuri Tshekin julkaisi samanlaisen kuulutuksen laihialaisille. Kuitenkin tällaisista

julistuksista huolimatta venäläiset ja kasakat hävittivät, ryöstivät ja murhasivat ja kiskoivat onnettomia vankeja, naisia ja lapsia mukaansa.

Ylimpänä hallintomiehenä Galitzin valtuutti virkamiehet toimiinsa, antoi papeille seurakuntia, hoitipa oikeusasiatkin. Hänen hallintoaikansa loppui 1717, jolloin Kustaa Otto Douglas määrättiin Suomen kenraalikuvernööriksi. Hän kuului Ruotsin korkeimpaan ylimystöön oli palvellut Kaarle XII:n henkivartiostossa, mutta Pultavan tappion jälkeen meni Pietari Suuren palvelukseen ja oli nyt valmis sortamaan entistä isänmaataan. Hän oli tunteeton ja kylmä, häikäilemätön ja itsekäs. Hänen tarkoituksenaan oli tyhjentää koko Suomi siltä varalta, että maa luovutettaisiin takaisin Ruotsille ja siinä tarkoituksessa tämä kunniaton mies laati esityksiä kokonaisten paikkakuntien polttamiseksi ja hävittämiseksi ja hänen toimestaan mm. 2000 Suomen miestä kuljetettiin Venäjälle.

V.1717 maa jaettiin viiteen Douglasin alaiseen hallintoalueeseen. Pohjanmaa muodosti yksin Vaasan hallintoalueen. Näiden esimiehiä kutsuttiin laamanneiksi ja heidän tärkein tehtävänsä oli verojen kerääminen.

Pohjanmaan ensimmäiseksi laamanniksi nimitettiin Otto Kustaa V. Tiesenhausen, joka kaikesta päättäen hyväsydäminen ja kansan parasta harrastava mies, joka valitettavasti ehti olla vain vajaan vuoden virassaan. "Hän valvoi oikeutta maassa niin, että kaikki, jotka saattoivat vedota hänen suojelukseensa ja valvontaansa myös saivat häneltä turvaa", Tiesenhausenin omat alaiset todistivat rauhan tultua. Mutta säästääkseen maakuntaa, hän ei nähtävästi miellyttänyt esimiehiään, sillä hänet erotettiin toimestaan 1718 alussa.

Astuessaan virkaansa Tiesenhausen antoi 17.6.1717 julistuksen Pohjanmaan kansalle lausuen mm. : "Ja koska tämä maa pitkäaikaisen ja vieläkin voimassa olevan kovan sotatilan kautta on rappioitunut ja joutunut neuvottelemaan ja sekasortoiseen tilaan, niin ettei kumminkaan puolin mitään syntiä, vääryyttä eikä väkivallantekoa ole estetty eikä rangaistu, eikä liioin mitään kruununveroja ole asiaan kuuluvalla ja suhteellisella tavalla suoritettu, on korkea Esivalta Kristillisessä armahtavuudessaan kaikki niin päättänyt ja suvainnut sellaisiin toimenpiteisiin ryhtyä, että näitä Hänen Suur-Tsaarillisen Majesteettinsa voitokkaiden aseitten valloittamia maita tullaan hallitsemaan vanhojen säädösten ja Kuninkaallisen Majesteetin ja Ruotsin lakien ja ohjesääntöjen mukaisesti."

Joka pitäjään oli nyt asetettava nimismies ja vähintäinkin kolmeen yhteisesti vouti. Tiesenhausen oli myös määrännyt, että heinäkuun 24 päiväksi oli maakunnan säätyjen kokoonnuttava Vaasaan, nimittäin papiston, koko siviilivirkakunnan, nimismiesten kirjureiden ja veronkantomiesten sekä lisäksi "muiden sopivien". Hän oli jo kokouksen varalta laatinut sen osanottajille ohjesäännön "heidän ja koko maakunnan menestystä koskevissa kysymyksissä, joista keskusteltaisiin ja neuvoteltaisiin." Jokaista käskettiin lausumaan mielipiteensä ja toisaalta laamanni lupasi tsaarin nimissä asukkaille täyden kotirauhan ja elinkeinonharjoittamisen turvan. Maakunnan hallinnollinen virkakoneisto ilmeisesti nyt järjestettiin vakinaiselle kannalle. Laamanninvirastoon määrättiin sihteeri, myös kruununvoudit ja nimismiehet asetettiin, missä niitä vielä ei ollut j.n.e.

Tiesenhausenin jouduttua eroamaan nimitettiin hänen sijaansa laamanniksi Joakim V. Schmiedefeldt, eräs Isonvihan ajan surullisimpia ilmestyksiä, yksi niistä, jotka, niin kuin Lindeqvist sanoo, tekivät kansan tilan kovaakin kovemmaksi. Hänkin oli luopio, entinen Turun ratsurykmentin majuri ja piispa Geselius nuoremman vävy. Maaherrana hän oli pahin mahdollinen. Kun hän oli verrattoman ahne, aivan tunteeton ja valmis millaisiin vääryyksiin hyvänsä, hän antoi alaisilleenkin tässä suhteessa vapaat kädet. Mutta ikävä päällysmieskin, sillä pamputtamalla ja vankeudessa pitämällä omia virkamiehiään hän pakotti heidät vaatimaan kansalta aivan mielivaltaisia veroja ja otti itse lahjuksia vaatimalla vaatien usein kummaltakin riitapuolelta ja piti itse toisinaan kiistanalaisen omaisuuden.

Schmiedefeldtin lähimmistä miehistä sopi erinomaisesti sanoa: "Millainen herra, sellaiset rengit". Lääninsihteerikseen hän oli valinnut kunnottoman Abraham Alphanin. Hänellä oli myös kaksi renkiä, Israel ja Antti, jotka hän lähetti jonkinlaisina "viskaaleinaan" kiristämään köyhältä kansalta herrallensa rahaa ja tavaraa, missä tehtävässä nämä kyllä katsoivat omaakin etuansa. Muitakin väärinkäytöksiä tapahtui. Venäläiseen tapaan virkakunta jopa pieksi ihmisiä. Niinkin pieni herra kuin Lapuan kyytirättäri Tuomas Daavidinpoika löi muuatta leskiemäntää, kun tämä ei kyllin nopeasti ehtinyt toimittaa hevosta.

Schmiedefeldtin aikana erityisesti lahjomisjärjestelmä kukoisti. Joka pitäjä lahjoi häntä, jotta sotamiehiksi olisi otettu pitäjään nimeämän miehet. Lahjuksina käytettiin mm. karhun- ja hirventaljoja,

sekä hopeapikareita. Esim. Teuvalla oli Schmiedefeldt ottanut pantiksi viisi kylän lasta, joita ei päästänyt ennen kuin sai pikarinsa.

Erytisen perso oli Schmiedefeldt turkiksille. Hän oli antanut ankarat määräykset erikoisesti nimismiehille, että kaikki maakunnasta hankitut turkikset oli luovutettava hänelle. Lappajärven nimismies Essevius, joka muuten oli Schmiedefeldtin nöyrimpiä alamaisia, joutui lujille, kun maaherra sai käytyreiltään kuulla, että muuan Kauhajärjen isäntä Antti Koukkari oli ampunut karhun ja myynyt sen nahan eräälle naapuriläänin miehelle Erkki Vehangalle. Lappajärveläiset heinäntuojat olivat varomattomasti asiasta puhelleet Vaasassa ja heti maaherra pani Esseviuksen ahtaalle. Esseviuksen oli kiireimmiten haettava karhunnahka pois ja toimitettava Schmiedefeldtille.

Tämä kelvoton laamanni menetti lopulta kaikkien luottamuksen, jopa rikostovereittensakin. Voutien vaatiessa häneltä kuitteja, hän panetti heidät vankeuteen ja antoi heille aimo selkäsauvoja. Asia kehittyi lopulta niin pahaksi, että Douglasin oli hänet erotettava.

Viimeisenä Isonvihan ajan maaherrana toimi Pohjanmaalla Schmiedefeldtin sijaan tullut Volmar Adolf Stackelberg, joka aikaisemmin oli palvellut sekä Ranskan että Hollannin joukoissa. Hän oli ansioitunut, jumalaapelkääväinen ja riittävästi lainoppinut, niinkuin Falander sanoo. Hän saavutikin pian lempeydellään mitä suurimman kansansuosion. Ensi töikseen hän ryhtyi käymään oikeutta Schmeidefeldtin käytyreitä vastaan. Ensiksi käytiin käsiksi Laihian nimismieheen Antti Vidbäckiin. Tuli todistetuksi, että tämä oli kantanut laittomia veroja, osittain itselleen, osittain Schmeidefeldtille. Hänet erotettiin virastaan ja tuomittiin maksamaan

takaisin vääryydellä kantamansa verot, 405 taalaria 16 äyriä saatiin häneltä puserretuksi, niin että hän myöhemmin väitti liikaakin otetun.

V.1721 Stackelberg matkusti Lapualle tutkimaan nimismies Ahlgrenin väärinkäyttöksiä. Tämän syyllisyys todettiin vielä suuremmaksi kuin Vidbäckin ja hänet tuomittiin menettämään henkensä, kunniansa ja omaisuutensa. Mutta sekä hänen, että Lappajärven Martti Esseviuksen kuolemantuomiot jäivät täytäntöön panematta, sillä rauha ehti tulla väliin 1721.

Isonvihan aikana jäi hallinnon johdonmukaisuus ja yhteiskuntajärjestyksen loukkaamattomuus riippuvaksi pääasiassa laamanneista eli maaherroista, mutta myös nimismiehistä, räätäreistä, jopa "ryssänmanttaalin" vanhemmista eli "starosteista". Täytyy kyllä ottaa huomioon, että hekin joutuivat toimimaan "Venäjän vihan alla", mutta siitäkin huolimatta heidän joukostaan voidaan selvästi erottaa siveellisesti hyväryhtiset yksilöt.

Muuan Isonvihan aikainen valitusruno kuvaa kömpelösti, mutta vaikuttavasti ajan vaikeuksia:

*"Joka vijko otetaan
meildä vero venäläisill.*

*Haavat jälken jätetään,
tyhjät aitat, tyhjät korsut,
tynnyr tyhjää siasas.*

*Koskas väsy, kpepsitan,
koskas huutelet, nyrki suutelet,
wieran väin, kovan miehen,
kosk näin syndi kostetan."*

Osa II Laamannien alainen virkakunta

Napuen taistelusta 19.2.1714 ensimmäisen laamannin Tiesenhausenin virkaanastumiseen 17.6.1717 saakka eli yli kolmen vuoden ajan elettiin Pohjanmaalla täydellisen sekasorron ja anarkian aikaa, sillä maakunta oli jotakuinkin tyhjä viranomaisista, jotka olivat vihollisen edellä paenneet Ruotsiin, muutamia harvoja pappeja lukuun ottamatta. Tämä johtui suurelta osalta siitäkin, että kuningas oli käskenyt vallatun alueen asukkaiden siirtyä emämaahan. Venäläiset pakottivat nyt papit huolehtimaan myös voutien ja nimismiehen tehtävistä. Kun päävelvollisuutena oli

verojen kokoaminen näännytetyltä ja jo muutenkin tyhjäksi ryöstetyltä kansalta, katkeroituivat seurakuntalaiset pappeihinsa ja venäläiset taas vimmastuivat siitä, että veroja karttui kovin hitaasti. Mm. Lapuan kappalainen Prochman sai siitä syystä seistä ja palella paljain jaloin lumessa odottamassa siksi, kunnes Kustaa Talvitie ja Gabriel Annala olivat ehtineet käydä Kauhavalla, jossa kappalainen Mullander ja hänen tyttärensä olivat tyhjentäneet kukkaronsa rästin suoritukseksi. Vasta sitten päästettiin Prochman pinteestä. Ylistaron kappalaisen Antti Affrenin kävi vielä

huonommin, sillä hänet venäläiset hirttivät 1717 ja vievät hänen poikansa Venäjälle.

Oli selvää, ettei tällaisena verokarhuna toimiminen ollenkaan sopinut papeille ja sen vuoksi he parhaansa mukaan koettivat päästä tästä ikävästä velvollisuudesta. Jo 1715 he lähettivät siitä yhteisen hartaan ja perustellun anomuksen. V.1716 näkyikin talonpoikia jo olleen nimismiehen tehtävissä. Isossakyrössä Simo Näykki hoiteli nimismiehen virkaa ja Vähässäkyrössä kerrotaan Juho Heikkilän Tervajoelta moitteettomasti hoitaneen nimismiehen tointa.

Suuria vaatimuksia ei venäläisillä ollutkaan virkamiestensä pätevyyteen nähden. Vaasan pormestariksi he nimittivät Burchardin, jonka väitetään olleen saksalainen rakuuna, joka puolalaisena sotavankina oli jäänyt maahan ja tuskin osasi nimensä kirjoittaa. Sellaisia talonpoikia, jotka venäläiset havaitsivat kirjoitustaitoisiksi, he määräsivät voudeiksi. Nämä taas itse ottivat apulaisikseen toisia talonpoikia nimismiehen tehtäviin ja nimismiehet vielä valitsivat itselleen räätäreitä, siis jonkinlaisia poliiseja. Ohjesääntönä oli kaikille solmuruoskan ja hirsipuun uhka, ellei veroja kertynyt kyllin paljon ja kyllin nopeasti. Oli siinä "luottamustointa" riittävästi, varsinkin kun mitään palkkaa ei maksettu, vihollisesivalta vain käski talonpoikia elättää voutinsa ja nimismiehensä.

Ei olekaan ihmettelemistä, vaikka veronkantajat useinkin ilmiantoivat vastahakoisia talonpoikia. Niin teki mm. Ylistaron lautamies Holkko, kun Yrjö Pohto kieltäytyi asettamasta hevostaan kyytiin. Pohto olisikin omien sanojensa mukaan "menettänyt selkänahkansa", ellei olisi nopeasti hankkinut ja ahneelle laamani Schmiedefeldtille lahjoittanut mallastynnyriä. Ankaran uhan alaisena ei hätäilty ottamasta vaikkapa köyhän lesken ainoata lammasta, niin kuin härmäläinen "starosti" Juho Kunnari teki viedessään sellaisen Pesolan leskeltä venäläiselle kapteeni Ruskinille. Isojokelaisten oli jopa pantattava kaksi myllynkiveä päästääkseen pinteestä. Muutamat venäläiset olivat näet sulkeneet 13 isojokelaista Tuomas Pentinpojan tupaan, jossa hakkasivat näitä vaatien viinaa. Yhteiset myllynkivet oli pakko vaihtaa viinakannuun.

Hyvänä ajan kuvana kerrottakoon tunnottoman laamanni Schmiedefeldtin rengin Israelin menettely Lappajärvellä 1719. Tätä kätyriä Schmiedefeldt käytti kansan nylkyrinä omaan tilinsä ja oman ahneutensa tyydyttämiseksi. Israel oli

keskellä yötä tullut Matti Nykäsen luo ja käskenyntämän heti luovuttaa talonsa Matti Kärnälle. Nykänen selvisi jutusta lahjomalla Israelin kahdella karoliinilla ja hauella. Kiristäjä lähti nyt saalistamaan Hernesniemeen. Sen omistajalla Antti Juhonpojalla ei ollut mitään antamista Israelille. Niinpä sai Antti Hernesniemi lähteä yön selkään talostaan vaimoineen ja lapsineen. Olipa Israel jatkanut matkaansa talosta taloon ja pakottanut joka paikassa luovuttamaan rahaa, karjaa ja tavaraa, "mitä vain hänen silmiinsä pisti ja näytti haluamisen arvoiselta".

Hätätilanne pakotti virkamiehet toimimaan hyvässä yhteisymmärryksessä ja yleensä varsin ilahduttavassa toverihengessä. Aina kun uusi vaatimus ja uhka ilmaantui, kokoontuivat voudit ja nimismiehet vähin äänin jonkinlaisille neuvottelupäiville. Alttiisti he auttoivat toisiaan ja lainasivat toisilleen tarvittaessa viljaa ja muita varoja.

Hyvämaineinen laamanni Tiesenhausen saapuessa 1717 virkaansa hoitamaan Vaasaan oli hänellä mukanaan Torniossa pakomatalla Ruotsiin venäläisten vangitsemat ja sitten Turun linnassa vankeina pidetyt ilmajokiset, kirkkoherra Bartholdus Vhael ja talonpoikaisnostokkaiden kuuluisa johtaja, papinpoika ja ylioppilas Gabriel Peldan, joka oli ottanut osaa myös Napuen taisteluun. Vhael, jonka jälkimaailma parhaiten tuntee hänen kirjoittamastaan Suomen kieliopista ja Kaarle XII:lle osoitetusta "Waikiasta Walitus-Runosta", sai nyt Pohjanmaan kirkolliset ohjat haltuunsa ja hänestä tuli sittemmin 1719 virallisehtikin Pohjanmaan rovasti. Tiesenhausen nimitti Peldanin lääninsihteerikseen, jolla paikalla tämä epäilemättä koetti tehdä parhaansa keventääkseen sitä raskasta iestä, joka niin armottomana lepäsi kansan yllä ja jonka väestön olot ja tarpeet hän hyvin tunsii. Pian joutuivat sekä Peldan että Vhael uuden tunnottoman ja pahansuovan laamanni Schmiedefeldtin epäluuloisuuden uhreiksi. Heidät vangittiin ja lähetettiin Turkuun epäiltynä osallistumisesta johonkin Pohjanmaan pappien kapinalliseen yhtymään. Molemmat kyllä vapautettiin ja saivat palata entisiin virkoihinsa. Mutta Peldan oli jatkuvasti kireissä väleissä Schmiedefeldtin kanssa. Laamanni olikin ottanut omaksi lääninsihteerikseen moraalittoman Abraham Alfthanin, joten Peldanin asema lääninhallituksessa lienee ollut koko lailla kiusallinen ja epämääräinen. Rohkeasti hän kuitenkin esitti syytöksiä Schmiedefeldtin konnuuksista ja mielivaltaisuuksista. Seurauksena oli, että Peldan kutsuttiin Vaasasta huhtikuussa 1719

kenraalikuvernööri Douglasin sihteeriksi. Kun 1720 Schmiedefeldt erotettiin ja asiallinen Stackelberg tuli laamanniksi, erotti hän ensi töikseen kelvottoman Alfthanin ja otti tilalle Gabriel Peldanin veljen ylioppilas Iisak Peldanin.

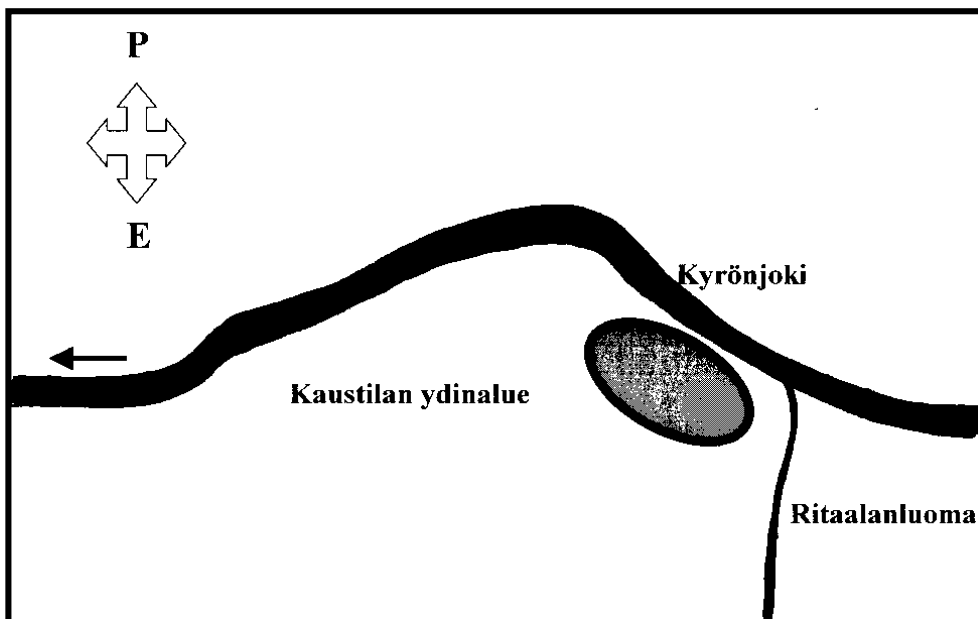
Tiesenhausenin vain vuoden kestäneenä hallintokautena maakunnan virkakoneisto järjestettiin vakinaiselle kannalle. Pohjanmaa jaettiin kuuteen voutikuntaan, joihin kuhunkin kuului 3-6 pitäjää näiden varallisuuden ja laajuuden mukaan. Ilmajoen nimismies Juho Rein hoiti voudintehtäviä Isonkyrön, Lapuan, Ilmajoen, Närpiön ja Lapväärtin pitäjissä. Vähänkyrön, Laihian, Mustasaaren ja Maalahden pitäjien voutina näyttää olleen Samuel Bäckman. Pietarsaaren seutujen voutina lienee ollut Juho Birling.

Epäkiitollisista tehtävistään saivat voudit vähän kiitosta, mutta sitä enemmän moitetta. Reiniäkin vastaan lapualaiset tekivät laajan kantelun. Kuitenkin Rein osoitti oikeudelle päinvastoin suorittaneensa omasta kukkarostaan maksuja, joita lapualaiset eivät olleet kyenneet selvittämään. Samanlainen jupakka oli Reinillä Lapväärtin käräjillä vielä vuonna 1735. Mutta kun juttu oli loppuun jauhettu oli kansan myönnettävä syytöksensä vääräksi ja vakuutettava, että Rein ”ei kertaakaan ollut eksynyt väkivaltaisuuksiin eikä väärinkäytöksiin, vaan oli mitä oikeamielisimmin ja suopeimmin hoitanut virkaansa”. Hän oli jopa suojellut lapväärttiläisiä venäläisten yrittäessä tehdä näille väkivaltaa.

Venäläisvallan aikaisia vouteja vastaan ei ilmennyt perusteltuja syytöksiä, mutta nimismiehet eivät olleet sitä luokkaa kuin em. Vähänkyrön Juho Heikkilä. Hyvä mies oli kyllä Isonkyrön Henrik Haqverinkin. Mutta ainakin Lapuan Ahlgren, Laihian Vidbäck, Närpiön ja Lapväärtin Matti Uppa ja Lappajärven Martti Essevius todistettiin myöhemmin syypäiksi väärin veronkantoihin ja tilityksiin, kansan nylkemiseen ja väkivaltaiseen kohteluun. Näistä rikoksista saivat Ahlgren ja Essevius jopa kuolemantuomiot.

Kuitenkin vihdoinkin viimein 1721 pidettiin Uudenkaupungin rauhankongressi. Vielä lähdön hetkellä koettivat venäläiset saada kansasta irti kaiken mahdollisen. Vouditkin yrittivät hädissään lainavaroilla täyttää vaatimukset. Heidän täytyi seurata poistuvaa vihollisarmeijaa Hämeenlinnaan asti, siellä selvittääkseen lopullisesti tilinsä. Maaherra Stackelberg itse ei näy pitäneen kiirettä, koska hän kuittaa vielä lokakuun 10 päivänä Kauhajoella ”suostuntoja ja muita ylöskantoja”. Tähän viimeiseen ilolla tervehdittyyn lähtöön kansa luovutti kyllä mielellään loputkin varansa tietäessään, että nyt vihdoinkin pääsisivät eroon raakalaisista ja saisivat siunatun rauhan, kun jo niin kauan oli voivoteltu:

*”Lopet sota vuodet
lopet kipiät päivämme,
kätke pois vihan nuolet
kasvat rauhan öljypuu”*

Kyrönjoen uoman oikenemista ja vanhimman asutuksen sijoittuminen.

Isonkyrön Kaustilan ja Ritaalan kylän asutushistoriasta

Isonkyrön alapäässä Kyrönjoen vastakkaisilla rannoilla sijaitsee nykyisin Palhojaisten ja Ritaalan kylät. Kyrönjoen pohjoisrannalla sijaitsevaan Palhojaisten kylään oli 1600-luvun alussa vakiintunut 10 taloa ja joen etelärannalla sijaitsevan Ritaalan kylän talomäärä oli 4. Palhojaisten kylä jakaantui vanhimmissa kirjallisissa lähteissä erillisiin pienempiin kyläkokonaisuuksiin, jolloin kylän ylimmäistä 6 talon asutusryhmää kutsuttiin Kaustilan nimellä. Kaustilan ja Palhojaisten alueen kylien nimitykset ja niiden rajat vaihtelivat vanhimmissa veroluetteloissa. Kaustila esiintyy erillisenä kylänä ensimmäisen kerran veroluetteloissa v.1550. Ritaalan kylä tavataan ensimmäisen kerran v.1556, ollen sitä aikaisemmin osa Palhojaisten tai Hevonkosken kylää.

Kaustilan kylän 6 taloa sijaitsivat siten, että joen yläjuoksulla sijaitsi 4 taloa vierä vieressä, kahden muun talon sijaitessa paritalona 400 metriä tästä taloryhmästä alajuoksulle päin. Ritaalan kylän neljästä talosta kolme sijaitsi vierekkäin joen etelärannalla, vastapäätä Kaustilan kylää, yhden talon sijaitessa yksinäistalona alajuoksulla.

Alueen asutuksessa ei ole tapahtunut talomäärän suhteen muutoksia koko veroluetteloiden kirjaamisen aikana, vuodesta 1546 lähtien. Kaustilan kylän alkupäähän vakiintuneet 4 taloa tunnettiin 1600-luvulla nimillä: Sippola, Söyrinki, Saaripää ja Försti, ja näistä alempana sijaitsi Kaustisen talopari. Ritaalan emäkylän muodosti vastaavasti: Ritari, Varo ja Rintatalo

Kylän ja talon nimi Kaustinen nimi tulee vanhasta skandinaavisesta henkilönimestä *Gautstafr* (ruotsin *Gösta, Gustaf*). Kaustilan kylän taloista Sippola ja Söyrinki saivat nimensä 1600-luvulla, Sippola vv. 1575-1606 isännöineestä Sippo Erkinpojasta ja Söyrinki taloa vv.1592-1624 isännöineestä Söyrinki Ollinpojasta. Söyringin talon ensimmäistä tunnettua isäntää Pietari Jaakonpoikaa kutsutaan v. 1549 vielä Kaustilaksi ja Sippolan talon alkuperäisen nimen voimme arvella myös olleen Kaustinen. Sippola sijaitsi nimittäin Söyringin eli Kaustilan lähimpänä naapurina. Talon varhaisin tunnettu isäntä v.1546, Erkki Pietarinpoika sopii lisäksi sekä isännimel-

tään, että arvioidulta iältään Pietari Kaustisen pojaksi. Edelleen Sippolan talo oli viljelysaltaan pienin Kaustilan kylän taloista. Sippola oli siis jaettu todennäköisesti Söyringistä eli Kaustisesta juuri ennen vuonna 1546.

Saaripää-nimen syntyhistoria liittyy talon sijaintipaikkaan alempana esitetyistä syistä. Försti nimi voidaan olettaa syntyneen ruotsinkielien sanasta *förste* = *ensimmäinen*, joka osoittaa sen olevan kylän vanhin talo. Muitakin sopivia syntymahdollisuuksia on toki olemassa. Sen voisi ajatella tarkoittavan esim. jonkinlaista kyläyhteisön johtajaa, ”*kymppiä*”. Mielenkiintoiseksi nimen tekee kuitenkin se tosiasia, että nimi on ruotsinkielinen. Joka tapauksessa Förstin ja Saaripään talot sijaitsivat niin liki Pietari ja Erkki Kaustisen taloja, että todennäköisesti niidenkin nimi oli alunperin Kaustinen. Tällöin kaikki kuusi Kaustilan kylän taloa olisivat syntyneet jakautumisen seurauksena kanta-Kaustisen talosta. Näiden kuuden talon yhteinen viljelyspinta-ala oli vuonna 1549 kokonaista 9 hehtaaria, joka osaltaan kertoo alueen pitkästä asutushistoriasta

Ritaalan kylän vanhin talo oli todennäköisesti Ritari, sillä antoihan se nimensä kylälle. Nimen syntyhistoria ei liity ”haarniskaan pukeutuneeseen ritariin”, vaikka näin ehkä romanttisesti saattaisi luulla. Suomenkielen sana *rita*, merkitsee alkuaan kapeaa kujaa, jollaiseksi voi kuvitella kylän sivuitse virtaavaa pientä Ritaalanluomaa ja sitä reunustavia kapeita rantaniittyjä, jotka työntyivät silloisen raivaamattoman Ritaalannevan sisään. Esimerkki tällaisesta paikannimistön kehityksestä löytyy Ylistarosta, jossa Ridanpää niminen talo on nimetty samalla periaatteella

Varo nimen voidaan arvella pohjautuvan *vara* (omaisuus, rikkaus), *varainen* (äveriäs) tai *varjella* sanaan. Varjella sanan johdokset talon- ja paikannimissä takautuvat 1000-1200-luvun pirkkamiesaikaan, jolloin lapinmiehiä verottaneet pirkkamiehet toimivat samalla heidän suojelijoinaan eli varjelijoinaan.

Taloryhmän viimeinen talo, Rintatalo sijaitsi Varon talon edessä Kyrönjoen rannassa, tästä voidaan päätellä sen olevan aikoinaan erotettu Varosta ja saaneen nimensä sijaintinsa perusteella.

Heti Kaustilan ja Ritaalan emäkylien yläpuolella Kyrönjoessa sijaitsee Ritaalankoski joka myös tunnetaan Palhojaisten- tai Korvolankoskien nimellä. Kosken alapuolella, Kaustilan kylän ylemmän taloryhmän edestä alkaa Kyrönjoesta painanne, joka kiertää Kaustilan kylän pohjoispuolelta palatakseen takaisin jokeen 200 metriä kylän alemman taloryhmän alapuolella. Mittaa tälle Oitinojaksi kutsutulle painanteelle kertyy 600 metriä. Nykyisin Oitinoja on yhä leveimmillään 40 metriä maanpinnan tasolla, mutta se on ihmisen toimesta madaltunut, syvyyden ollessa parhaimmillaan 4-5 metriä. Vesi ei myöskään enää virtaa kylän ympäri, mutta vielä tällä vuosisadalla näin oli laita korkeanveden aikana.

Kaustisen kylän neljän ylemmän talon sijainnissa herättää huomiota niiden sijoittuminen vieriviereen erittäin tulva-alttiille alueelle, kun Oitinojan pohjoispuolella olisi ollut tässä mielessä turvallisia asuinpaikkoja. Asukkaiden oli myös ylläpidettävä Oitinojan yli siltoja ylikulun varmistamiseksi. Valitsivatko Kaustisen kylän asukkaat tarkoituksella asuinpaikakseen tämän tulva-alttiin saaren pään, vai tapahtuiko alueella jotain, joka ajanoloon muutti asuinolosuhteet asumisen kannalta epäedullisiksi? Johtolangan tästä saamme alueen alunperin yleisnimityksestä Palhojainen. Verbi ”*palhoa*” merkitsee mm. *halkoa, lohkoa, veistää hirrestä suuria pintalastuja*. Kylänimi *Palhojainen* viittaa alueella tapahtuneeseen luonnonmullistukseen, jossa Kyrönjoki *palhoi*, eli lohkaisi itselleen uuden uoman, *palho-ojan*, eli nykyisen uomansa Kaustisen ja Ritaalan kylien välissä. Ajan myötä alun perin pieni ja vaatimaton oja kasvoi ja laajeni nykyiseksi pääuomaksi, vanhan uoman, nykyisen Oitinojan maatuessa hitaasti alkupäästä umpeen. Palhojainen sana taivutetaan *Palhojaisen* sijasta monikkomuodossa *Palhojaisten*, joka on asutukseen liittyvä yleisnimi, jolla osoitettiin oikaisu-uoman alueella sijainneen oikenemisen aikaan useamman talon. Vanhan pääuoman nykyisen nimen: *Oitinoja* määriteosan perusmuoto *Oitti-* palautuu verbiin ”*oieta*”, joka sekin kertoo alueella tapahtuneesta luonnonmullistuksesta.

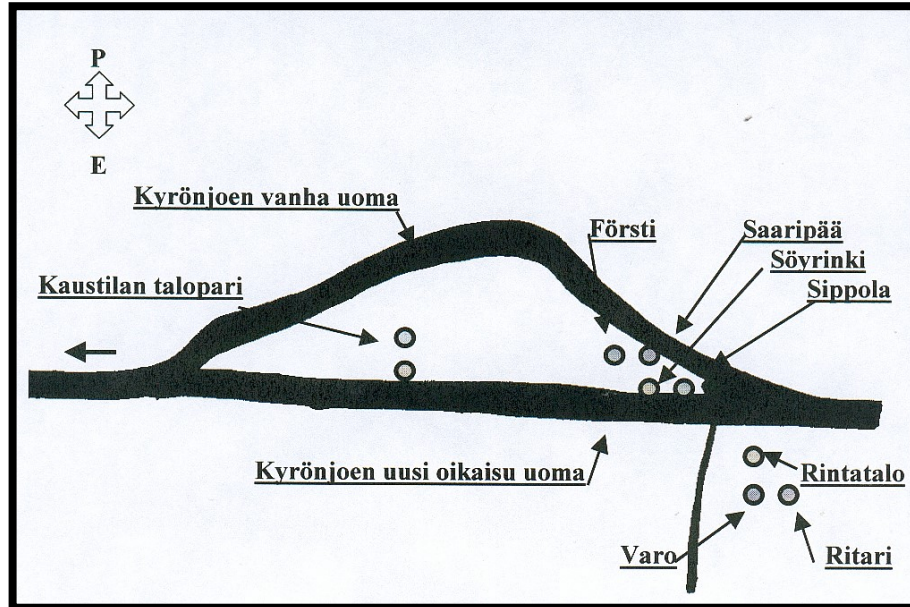
Syyt alueen luonnonmullistuksen löytyvät mutkittelevan joenuoman toispuoleisesta virtauksesta, jolle on tyypillistä kypsyessään puhkaista itselleen mutkan kohdasta uusi uoma. Ilmiö on

edelleenkin havaittavissa tutkimusalueella, jossa Kyrönjoki syövyttää uomaansa etelään, eli Ritaalan kylän suuntaan. Edellä esiteltyä tapahtumaa tehostaa osaltaan maankohoamisilmiö. Maankohoamisen seurauksena Kyrönjoki syöpyi yhä syvemmälle uomaansa, jolloin nykyisen Oitinojan alkupäässä nousi esiin kalliomuodostelma, joka varsinkin keväisin jäidenlähdön aikaan aiheutti Kyrönjoen vedenpinnan nousua, syntyneiden jääpatojen vuoksi.

Kyrönjoen virtausuomien muuttuminen ei ole uusi asia, niiden merkitys alueen asutushistoriassa on kuitenkin jäänyt vaille huomiota. Tutkimusalueemme kohdalla ennen uoman siirtymistä vallinnut tilanne merkitsi sitä, että Kaustilan kylän vanhin asutus sijaitsi alun perin Kyrönjoen etelärannalla, nykyisen pohjoisrannan sijaan ja Ritaalan kylän alue oli tämän alkuperäisen asutuksen takamaata, jossa silloin ei vielä ollut edellytyksiä asutuksen syntymiseen. Kyrönjokeen laskevan Ritaalanluoman suosa sijaitsi Kaustisen talon kohdalla ja luoman rantamilla sijaitsevat niityt loivat omalta osaltaan erinomaiset olosuhteet asutuksen syntymiseen. Vaikka uuden uoman syntyminen ei tapahtunut nopeasti, sen merkitys oli asutukselle merkittävä. Uuden jokiuoman vähittäinen kasvaminen syövytti pois vaivalla uuden jokiuoman kohdalle raivatut peltotilkut ja Kaustilan alueen asutus joutui kääntämään pellonraivaussuuntansa päinvastaiseksi entiseen nähden. Virtausuoman muutoksen ajankohdan määrittely on hankalaa, tarkkojen korkeustietojen puuttumisen vuoksi. Kohtuullisella tarkkuudella sen voi kuitenkin arvioida tapahtuneen 1300-luvulla.

Tutkimusalueen asutuksen ikäsuhteiden vertailu on hankalaa. Jos lähtökohtana pidetään Erik Pommerilaisen vuodelta 1413 peräisin olevaa veroluetteloa, oli Kaustilan ja Ritaalan alueella tällöin vähintään yksi ja enimmillään kolme taloa, todennäköisen taloluvun ollessa kaksi. Lisäksi alueella oli asuttu ennen Kyrönjoen uoman siirtymistä 1300-luvulla.

Yksi muisto Kaustilan alueen laajuudesta löytyy silti vielä tänäänkin. Huolimatta alueen maanjakojen pyrkimyksistä liittää kylän maa-alueet yhdeksi kokonaisuudeksi, osa Ritaalan kylän parasta rintamaata kuuluu edelleen Palhojaisten kylään, Kaustisen taloparin kohdalla.

Kyrönjoen uoma oikenemisen jälkeen ja 1500-luvun asutus

Jouko Niemelä

Vähäkyröläisen Tuomas Finnin perheen vaiheita Alavudella

Alavudella oli 1700-luvun lopulla uudisasutusaalto, jossa Alavudelle perustettiin 96 uudistilaa. Sampsalammin kylään perustettiin 14 uutta tilaa, joista yksi oli Harjunmäki.¹⁾ Harjunmäen talo sijaitsee Alavuden keskustasta 14 kilometriä etelään Virtaille päin. Talo on parin sadan metrin päässä tien oikealla puolella hiekkaisen harjun takana. Uudisasutuksen jälkeen tilojen lukumäärä kylässä nousi kahdeksantoista.

Harjunmäen tila perustettiin vuonna 1779²⁾, mutta tila jäi pian autioksi ja se oli isännättä vuonna 1783.³⁾

Vähäkyröläinen Tuomas Jaakonpoika Finni sai tilan haltuunsa vuonna 1784 ja hänen perheensä muutti sinne.⁴⁾ Tuomas oli ollut jo isäntänä kotonaan Haaraajoen kylän Finnessä. Tuomas oli syntynyt 16.12.1748 Vähässäkyrössä ja hänen vanhempansa olivat Jaakko Jaakonpoika ja Liisa Juhontytär Finni. Tuomas oli vihitty Vähässäkyrössä 23.10.1768 vähäkyröläisen Anna Mikontytär Flanderin kanssa. Anna Mikontytär oli syntynyt 23.4.1747 Vähäkyrön Perkiön kylässä ja hänen vanhempansa olivat Mikko Jaakonpoika Flander ja Vappu Kallentytär. Tuomakselle ja Annalle oli syntynyt Vähässäkyrössä jo kahdeksan lasta, joista viisi oli elossa, kun he muuttivat Sampsalammin kylään. Sampsalammissa syntyi vielä yhdeksäs lapsi vuonna 1786.⁵⁾

Tuomas Harjunmäki perheineen vietti varmaankin normaalia uudisasukkaan elämää, tilaa asuen ja uutta peltoa raivaten Suomen sotaan saakka. Perheen lapsista kuoli kolme ennen sotaa, mikä oli normaalia siihen aikaan.

Suomen sodan jo alettua Tuomas Jaakonpoika kuoli 16.5.1808 turvotukseen. Sota toi mukanaan venäläisten sotilaiden ryöstelyn ja tila joutui vuoden 1808 lopulla autioksi,⁶⁾ mutta jo seuraavana vuonna Anna leski pääsi talonhaltiaksi ja ryhtyi lastensa kanssa jatkamaan tilan viljelyä.⁷⁾

Vuonna 1810 Anna Mikontytär luovutti tilan pojalleen Jaakolle.⁸⁾ Jaakko oli ollut asumassa syntymäpitäjässään Vähässäkyrössä, jossa oli avioitunutkin.⁹⁾ Nyt Jaakko palasi Harjunmäelle isännäksi.

Jaakko oli syntynyt 15.1.1782 Vähässäkyrössä ja oli avioitunut siellä 29.10.1809 Maria Tuomaantytären kanssa. Maria Tuomaantytär oli syntynyt 9.3.1782 Vähässäkyrössä ja hänen vanhempansa olivat talollisen poika Tuomas Heikinpoika ja Briitta Eskelintytär Pintari.

Jaakko Tuomaanpoika ei kuitenkaan pystynyt pitämään tilaa kuin vuoteen 1820 saakka,¹⁰⁾ jolloin hän ryhtyi torppariksi kotitilallaan Harjunmäellä. Torppa sai nimen Mykyrä. Mykyrän torpassa Jaakko Tuomaanpoika eli kuolemaansa, vuoteen 1850 saakka Mykyrän torpassa. Mykyrän torppa

palautui talon yhteyteen, kun leski Maria Tuomaantytär kuoli vuonna 1858. Harjunmäelle tuli isännäksi Jaakko Tuomaanpojan jälkeen alavutelainen Juho Siimoninpoika Tusa, jonka jälkeläiset ovat olleet Harjunmäen isäntinä tähän päivään saakka. Juhon vaimo oli Regina Kaarlentytär.¹¹⁾

Jaakko Tuomaanpoika Mykyrän poika Mikko vihittiin vuonna 1840 Kaisa Heikintytär Valkialahden kanssa ja Mikko pääsi vävyksi ja sitten isännäksi Samsalammin kylän Valkialahden talon toiseen puolikkaaseen. Valkialahdessa Mikko Jaakonpojan ja hänen jälkeläisensä ovat olleet talollisina tähän päivään saakka, joten Tuomas Jaakonpoika Finnin ja Anna Mikontytär Flanderin jälkeläisiä on melko runsaasti Alavuden seudulla.

Tuomas Harjunmäen toinen poika, isänsä kaima Tuomas muutti vaimonsa ja kahden elossa olleen lapsensa kanssa vuonna 1812 Ruovedelle.¹²⁾ Tuomas Tuomaanpoika oli syntynyt 11.2.1773 Vähässäkyrössä ja hänellä oli vaimo Ulriikka Matintytär Buchman, joka oli syntynyt 26.9.1771¹³⁾ Alavudella ja jonka vanhemmat olivat korpraali Matti Juhonpoika Buchtman ja Liisa Matintytär.¹⁴⁾

Tuomaan kolmannen eloon jääneen lapsen Mikon kohtalo on selvittämättä.

Perhetaulut:

Tuomas Jaakonpoika Harjunmäki e. Finni
s.16.12.1748 Vähäkyrö k. 15.6.1808 Alavus
Vanh. Jaakko Jaakonp. ja Liisa Juhontytär Finni
pso 23.10.1768

Anna Mikontytär Flander
s.23.4.1747 Vähäkyrö k.14.3.1819 Alavus
Vanhemmat Mikko Jaakonpoika ja Vappu
Kallentytär Flander

Lapset:

Liisa s.24.09.1769 k.02.11.1778 V:kyrö
Jaakko s.01.08.1771 k.09.06.1773 V:kyrö
Tuomas s.11.02.1773 Taulu 1
Anna s.10.07.1775 k.02.07.1801 Alavus
Susanna s.11.11.1777 k.14.06.1781 Alavus
Juho s.12.04.1780 k.10.09.1792 Alavus
Jaakko s.15.01.1782 Taulu 2
Liisa s.02.06.1784 k.26.06.1785 Alavus
Mikko s.17.07.1786¹⁸⁾

Taulu 1

Tuomas Tuomaanpoika Harjunmäki
s.11.02.1773 Vähäkyrö
pso vih. 04.01.1799 Alavus

Ulrika Matintytär Buchtman

s.26.09.1771 Alavus

Vanhemmat: Matti Juhonpoika ja Liisa Matintytär
Buchtman

Perhe muuttaa vuonna 1812 Ruovedelle.
Myöhemmät vaiheet tutkimatta.

Lapsia syntynyt Alavudella:

Maria s.16.03.1804 k.03..02.1809

Helena s.00.00.1810¹⁵⁾

Taulu 2

Jaakko Tuomaanpoika Mykyrä

s.15.01.1782 k.25.12.1859

pso vih. 29.10.1782 Vähässäkyrössä

Maria Tuomaantytär Pintari

s.09.03.1782 k.066.12.1858

Vanhemmat: Talollisen poika Tuomas Heikinpoika
ja Brita Eskelintytär Pintari V:kyrö

Lapsia (Ensimmäinen syntynyt V:kyrössä):

Jaakko s.01.06.1810 k.05.10.1810 Alavus

Anna Maria s.9.3.1812 V.1845 Peräseinäjoki¹⁶⁾

Mikko s.01.10.1814 pso vih. 1840, Kaisa
Heikintytär Valkialahti

Liisa s.15.04.1816 k.01.06.1816

Brita s.03.05.1817 V:kyröön v.1836¹⁷⁾

Tuomas s.18.08.1819 k.24.03.1842

Sofia s.19.09.1826 k.13.11.1830

Huom!

Tuomas Finnin äidin Liisa Juhontyttären nimi
esiintyy Tuomaksen kastemerkinnän kohdalla
Mariana.

Lähdviitteet:

- 1.) Alavuden historia I, Kojonen Eero, s.124
- 2.) Alavuden historia I, Kojonen Eero, s.121
- 3.) Alavuden henkikirjat vuonna 1784
- 4.) Alavuden henkikirjat vuonna 1785
- 5.) Harjunmäen lastenkirja v.1786
- 6.) Alavuden henkikirja vuonna 1809
- 7.) Alavuden henkikirja vuonna 1810
- 8.) Alavuden henkikirja vuonna 1811
- 9.) Alavuden muuttokirja vuonna 1810
- 10.) Alavuden henkikirja vuonna 1821
- 11.) Alavuden rikkikirjat vv.1816-22
- 12.) Alavuden muuttokirja vuonna 1812
- 13.) Putulan talon lastenkirja vuonna 1771
- 14.) Alavuden rippikirja vv.1771-77
- 15.) Alavuden muuttokirja vuonna 1812
- 16.) Alavuden muuttokirja vuonna 1845
- 17.) Alavuden muuttokirja vuonna 1836
- 18.) Harjunmäen lastenkirja vuodelta 1786

Esa Karhun lähisuku

Ylistaron Heikkolan kylässä sijaitsevan Karhun talon asukkaat ovat monelle sukututkijalle tutut, koska talon asukkaat esiintyvät monissa painetuissa sukututkimuksissa. Lisäksi moni sukututkija on myös voinut allekirjoittaneen tavoin liittää otsikossa mainitun Esa Karhun esivanhempiansa joukkoon. Mikäli tutkija on ollut aktiivinen ja tutkinut Esa Karhun vanhusten tietoja useammasta kun yhdestä lähteestä, on hänen eteensä noussutkin ongelma ristiriitaisten tietojen viidakossa. Esimerkkinä tästä olen koonnut viidestä eri lähteestä, perheestä kirjatut tiedot:

Jaakko Laurila: Karhun suvun historia, julkaisuajankohta tuntematon, paperimoniste.

”Yrjö Heikinpoika Reini tuli Heikkolan Karhun 1 1/3 manttaalin talon isännäksi 1685. Jo 1681 hänet mainitaan talossa. Isäntänä oli silloin vielä Matti Sigfridinpoika Karhu, jonka vaimo oli Sofia. Matti kuoli 1683, mutta leski Sofia eli vielä ainakin v.1695. Yrjö Karhun vaimo oli Karhulan tytär Kaarina Karhu, Karhulan omistaja ja emäntä. Yrjö toi mukanaan kuitenkin melkoisen omaisuuden. Karhula olikin huomattavan varakas talo, jota kuitenkin 1695-1697 vuosien kerrassaan kauheat katovuodet jossain määrin heikensivät. Vuonna 1692 oli Karhulassa anopin jo heikentyessä apulaisena Agneta Sigfridintytär, Matti Karhun sisar. V.1695 oli jo renki Antti Juhanpoika ja 1698 renkejä oli kaksi, Matti Grelssinpoika ja Heikki Heikinpoika sekä Brita Tuomaantytär Reinilästä, sittemmin Napuen Sippolan emäntä. Yrjö Karhu oli hengenlahjoiltaan hyvin etevä mies, kuten kaikki veljekset. Niinpä hän jo v.1700 oli laamannioikeuden lautamiehenä, johon valittiin vain maakunnan pystyvimmät miehet, muista lukuisista luottamustoimista puhumattakaan. Samaan aikaan hän näyttää joutuneen sotahommiin mukaan, joten Karhulassa täytyi siitä alkaen kaksi renkiä ja piika olla työssä. Renkeinä oli 1700 Simo Grelssinpoika ja Juha Paavonpoika, v.1901 (pitäisi olla 1701, kirjoittajan huomautus) Juha Matinpoika ja Kirsti Tuomaantytär. Yrjö maksoi maaveroa esim. vuonna 1706 yli 11 hopeataalaria. Hän kaatui sodassa v.1706 paikkeilla, koska silloin jo

mainitaan Kaarina leskenä. Samana vuonna sai leski maksaa viljaveroa 78 kappaa ruista ja 85 ohria. Vuonna 1707 Kaarina meni uusiin naimisiin Pelmaan Ailan talon omistajan Matti Juhanpoika Ailan kanssa. Matti mainitaan Karhulan isäntänä 1708. Avioliitto kesti vain pari vuotta, sillä Kaarina kuoli jo 1709. Matti Aila muutti omaan 1 ½ manttaalin taloonsa takaisin, joten Yrjö Karhun alaikäiset lapset jäivät aivan orvoksi.

Yrjö Karhulla oli lapsia:

Maria, Nortulan emäntä

Heikki. Oli Karhulan isäntä v.1709-1714. Hänen vaimonsa oli Maria Kustaantytär Kokki Heikkolasta. Heikki joutui sotilaaksi ja kaatui Napuen taistelussa 1714. Hänen leskensä Maria mainitaan Karhulan emäntänä vielä 1719, mutta kuoli tai surmattiin. Lapsia ei jäänyt jäljelle. Marialla oli talossaan härkä, hevonen, kaksi lehmää, 3 vasikkaa, 2 lammasta. Hän maksoi veroa vain ¼ manttaalista venäläisille, jotka silloin Pohjanmaata hallitsivat. Maria sai maksaa viljaveroa 24 kappaa ruista ja 1 ohraa. Talo oli silloin vielä poltettuna ja kaikki irtaimisto ym. täysin tuhottuna.

Esaias. Taulu II

Antti oli Heikkolan Loukon talon isäntä jonkun aikaa. Vaimo Susanna Erkintytär. Heillä oli kolme lasta: Sofia, Matti ja Maria + 7/3 723. He hävisivät talosta 1732. Louko kun oli täysin tuhottu.

Taulu II

Esaias Yrjönpoika Karhu, Karhulan isäntä, +1704, k.1/3 1770. Napuen taistelun aikoina oli Esa vasta noin 10-vuotias. Koko Heikkolan kylä silloin poltettiin perinpohjin ja kaikki irtain ryöstettiin. Myös ihmiset tapettiin, niin naiset, lapset kuin miehetkin, mitä vain kiinni saatiin tai vietiin vankeuteen Venäjälle. Nähtävästi Reiniläiset pelastivat Esan ja veivät hänen mukanaan pakoretkelleen.

Kun Heikki Karhun vaimo kuoli, oli Karhu jonkin aikaa auton. Esa, ainoa perillinen palasi näet kotiin vasta rauhan teon jälkeen v.1722. Esa

meni naimisiin Liisa Juhantytär Lahden kanssa Ylistarosta, s.1706 k.16/9 1772.”

Jaakko Sarvela: Jaakko Ilkan suku

Taulu 76

IV Kaarina Valentinintytär Peltoniemi (Aune Mikintytär Ilkan tytär, taulu 25), k. Isossakyrössä (nyk. Ylisarossa) 1708. Puoliso 1:o Ilmajoella 1698 Priitta Matintytär Karhun ja Kaarina Hannuntytär Latva-Palon leski Yrjänä Heikinpoika Karhu, alkuaan Reini. Tuli ensimmäisen vaimonsa kotitalon, nyk. Ylistaron Heikkolan kylän Karhulan isännäksi. Saatuaan talon testamenttina tämän vaimonsa vanhemmilta testamenttasi sen edelleen kolmannelle vaimolleen (kahdesta edellisesti aviosta ei Yrjänällä kuollessa ollut elossa lapsia). K. noin 1706. Vanhemmat isokyröläinen talollinen Heikki Antinpoika Reini ja Aune Krekontytär Penttala; 2:o ainakin jo 1708 Matti Jaakonpoika, sitten nimeltään Karhu ja viimeksi Ai s.1681. Henkikirjan mukaan Karhulan isäntä vain 1708, sittemmin Ylistaron Ailan isäntä ja lautamies. K. Ylistarossa 4.1.1754 Matin 2. puoliso Maija Simunantytär Ai.

V. Lapsia (syntyneet kai Ylistaron Karhulassa, joka kuului kirkollisesti Isoonkyröön):

1. Heikki, joutui 1714 13-vuotiaana sotavangiksi, jääden sille tielle

1. Esa, 1704-1770.

Taulu 77

V. Esa Yrjänänpoika Karhu (Kaarina Valentinintytär Peltoniemen poika, taulu 76), s.1704. Hänen jäätyään pienenä täysin orvoksi, kotitaloa tuli hoitamaan hänen serkkunsa Heikki Tuomaanpoika Reini (Karhu). Heikin kaaduttua Napuella 1714 Karhula jäi hänen leskensä Maija Kustaantyttären haltuun. Esa itse joutui samana vuonna venäläisten vankeuteen, mutta palattuaan sieltä, pääsi kotitalonsa isännäksi 1723....

Axel Bergman: Aatelittomia sukuja; Rein(ius)

Sivu 1079 Taulu 31

III Yrjänä (Reini) Karhu Henrikin p. (t. 1), Karhun isäntä Ylistaron Heikkolan kylässä. Kaatui Napuen taistelussa 14/2 1714

(IV) Lapsia:

Henrik, k.venäläisten tappamana.

Esaias, nainut ja jättänyt lapsia.

Karl Hedman: Reini, Reinius, Rein. Kompletteringar till utredningen i ”Sukukirja” Suomen Sukututkimusseuran vuosikirja 13 (1929)

Sivu 245, Taulu 31

Jöran (Reini) Karhu. – Sannolikt g. m. Lisa Mattsdotter. k. i Storkyrö 27.2.1764, 81 år gl-

Barn:

Henrik

Esaias f.1704 k.3.1.1770. Bonde

Aulis Oja: Karhun tilan sukukunniakirja, myönnetty v.1973

Matti Sipinpoika Karhu 1675-1686
pso

Sofia Jaakontytär

Piritta Matintytär Karhu 1686-1707
pso Yrjö Heikinpoika

perilliset 1707-1722

Esa Yrjönpoika Karhu 1722-1770

Yhteenveto ristiriitaisuuksista:

Matti Karhu

Laurila Kuollut 1683

Oja Isäntänä vuoteen 1686 saakka

Yrjö Karhu

Laurila Kuollut v.1706 sodassa

Sarvela Kuollut noin 1706

Bergman Kuollut Kaatui Napuen taistelussa
v.1714

Esa Karhun äiti:

Laurila Kaarina Matintytär Karhu

Oja Briitta Matintytär Karhu

Hedman Liisa Matintytär

Sarvela Kaarina Valentinintytär Peltoniemi

Esa Karhun sisarukset:

Maria

Laurila Nortulan emäntä

Heikki

Laurila Karhun isäntä vv.1709-14, kaatui
Napuen taistelussa

Bergman Venäläisten tappama

Sarvela Venäläisten vangitsema, syntynyt
1701

Antti

Laurila Heikkolan kylän Loukon talon isäntä vuoteen 1732 saakka.

Karhun talon asukkaita veroluetteloiden ja käräjöpöytäkirjojen valossa

Karhun talon isäntänä mainitaan vuonna 1676 Laurilan mainitsevat Matti ja Sofia Karhu. Saman vuoden veroluettelot tietävät kertoa, Reinissä Yrjö Heikinpoika nimisen pojan, jota ei mainita enää talossa seuraavan vuoden veroluettelossa. Vuodelta 1709 peräisin olevan käräjöpöytäkirjan perusteella voidaan varmistua, että Yrjö Reini avioitui Karhun taloon.

Laurilan mukaan Matti Karhu kuoli v.1683 ja Ojan mukaan hän oli isäntänä vuoteen 1686 saakka. Veroluettelot mainitsevat Matin viimeisen kerran vuoden 1686 veroluettelossa, joten Ojan tieto osoittautuu oikeaksi. Hänen puolisonsa Sofia mainitaan veroluetteloissa vielä 1695, joka sopii puolestaan Laurilan mainitseman tiedon kanssa.

Yrjö Reinin ensimmäinen vaimo oli Karhun tytär Briitta Matintytär. Vuoden 1681 veroluettelo ei enää kuitenkaan enää Britan nimiä mainitse, joten hän näyttää kuolleen melko pian naimisiin menonsa jälkeen. Leskeksi jäänyt Yrjö jää asumaan Karhun taloon, jonka isännöyden hän saa viimeistään v.1687, tällöin hänen vaimokseen mainitaan Kaarina, jonka patronyymi ei selviä veroluetteloista. 1600-luvun viimeisinä vuosina tutkijan pitää olla tarkkana. Yrjön puoliso Kaarina mainitaan kuolleeksi vuonna 1698, mutta seuraavana vuonna 1699, Yrjön vaimoksi mainitaan edelleen Kaarina. Tämä tarkoittaa, että kysymyksessä on kaksi eri henkilöä, kuten Sarvela on huomionut. Vuodelta 1709 peräisin olevan käräjöpöytäkirjan mukaan Yrjön viimeinen vaimo oli Kaarina Valentinintytär, ja molemmat mainitaan tällöin kuolleeksi. Yrjö Karhun kuolinaikaa voidaan tarkentaa edellä mainitusta vuodesta. Veroluetteloissa Yrjö mainitaan vielä 1705 ja vuoden 1706 kesäkäräjillä hänet todetaan jo kuolleeksi. Yrjö Karhu ei siten ollut elossa enää Napuen taistelun aikaan, kuten Bergholm mainitsee. Isonkyrön kirkonarkista taas puolestaan mainitaan kuolleeksi Matti Karhun puoliso vuonna 1708. Asiakirjamerkintöihin perustuen Jaakko Sarvelan tekemä selvitys kolmesta vaimosta edellä esitellyistä ainoa oikea. Sarvela ilmoittaa Yrjön keskimmäisen puolison olleen Kaarina Hannun-

tytär ”Latva-Palo”, mainitsematta kuitenkaan tässä kohdin asiakirjalähdettä.

Isossakyrössä oli kaksi Palon taloa 1500-luvulta alkaen. Käräjöpöytäkirjoissa kumpainenkin talo esiintyy aina perusmuodossa Palo, mutta veroluetteloissa ja ensimmäisissä Isonvihan jälkeisissä rippikirjoissa tavataan muodot Iso- ja Vähä-Palo. Aivan täysin tuntematon Sarvelan käyttämä Latva-Palo nimitys ei kuitenkaan ole. Isonkyrön kirkonarkistossa kirkon penkkijaon yhteydessä 1600-luvun lopulla esiintyy Iso-Palon kohdalla Latva-Palo muoto yhden kerran. Kun tutkii Sarvelan käyttämiä lähdeaineistoja, on selvää, että lähde on nimeen on sama. Iso-Palo nimitys on kuitenkin talon yleisempi puhuttelumuoto ja sen käyttö perustellumpaa.

Esa Karhun syntymäajaksi ilmoitetaan vuosi 1704, jonka perusteella hänen äitinsä on Yrjö Karhun viimeinen vaimo Karin Valentinintytär, joka muualta saatavan informaation perusteella oli Peltoniemen tytär Ilmajoelta. Karhun suvun saaman sukutilakunniakirja osoittautuu siten virheelliseksi ja sukupolvien ketju katkeaa Esa Karhu isännöyden alkaessa Isonvihan jälkeen. Karl Hedmannin tutkimuksissa Esan äidiksi esitetään Liisa Matintytärtä. Tällaista henkilö ei kuitenkaan esiinny yhdessäkään tietolähteessä.

Talon vaiheet Yrjö ja Kaarina Karhun kuoleman jälkeen

Yrjö Karhun kuoleman jälkeen Kaarina Valentinintytär avioituu uudelleen vuonna 1708 Matti nimisen miehen kanssa. Vuodelta 1709 peräisin olevan käräjöpöytäkirjan perusteella hänen patronyymikseen osoittautuu Jaakonpoika, eikä Juhonpoika, kuten Laurila mainitsee. Tässäkin tapauksessa Sarvelan tieto osoittautuu siten luotettavimmaksi. Matti Jaakonpoika oli Ailan talon isäntä vasta vuodesta 1710 alkaen ja on epätodennäköistä, että hän olisi ollut Ailan sukua. Ailan talon isäntänä mainitaan kyllä Matti niminen mies 1700-luvun alussa, mutta hänen patronyyminsä oli Hannunpoika. Matti Hannunpoika Ai kuolee vuonna 1708 ja Matti Jaakonpoika avioitui hänen leskensä Marian kanssa vuonna 1710. Sarvela mainitsee lähdeaineluettelossaan, Jaakko Ilkan sukukirjassa, että Matilla ja Kaarinalla oli mahdollisesti yksi yhteinen lapsi, venäläisten sotavankien luettelossa mainittu Juho Matinpoika. Sarvela mainitsee Juhon iäksi ko. luettelossa 7

vuotta, mutta todellisuudessa se oli 9 vuotta, jonka vuoksi hän ei voi olla Kaarina Valentinintyttären ja Matin yhteinen poika.

Matti Jaakonpojan poistuttua Karhun talosta seuraavaksi isäntäpariksi mainitaan Heikki ja Maria Karhu. Laurila kertoo Heikin olleen Yrjö Karhun poika ja Sarvela Yrjön veljenpoika, Heikki Tuomaanpoika Reini. Kun Sarvelan tutkimukset näyttävät olevan erittäin luotettavia, onko näin tässäkin tapauksessa? Jaakko Ilkan sukukirjassa Jaakko Sarvela ilmoittaa ihailtavan tarkasti käyttämänsä lähdeaineiston. Huomiota kuitenkin herättää, että mainitessaan Heikki Tuomaanpoika Reinin tuleen isännöimään taloa Kaarinan kuoltua, hän ei viittaa tässä kohdin ainoankaan asiakirjamerkintään. Väistämättä tuleekin mieleen epäily, että kun asia ei liity suoraan Jaakko Ilkan jälkeläisiin, on Sarvela tässä kohdin tyytynyt epävarmempaan tietolähteeseen, kuten ehkä Kaarina Hannuntyttärenkin kohdalla. Todennäköisesti Sarvela on lähtenyt siitä tiedosta, että v.1708 Matti Tuomaanpoika Reinillä mainitaan veroluettelossa veli Heikki, ja hänellä vaimo Maria. Seuraavan vuonna Heikkiä ei mainita Reinissä, mutta Karhuun ilmestyy samanniminen aviopari. Laurila tai Bergman eivät kuitenkaan mainitse tutkimuksissaan Tuomas Reinillä olleen Heikki nimistä poikaa. Edellä olevissa ristiriitaisissa tietoaineistossa on yhteisenä piirteenä se, että Sarvela ja Laurila mainitsee Heikki Karhun puolison nimeksi Maria Kustaantytär, joka saattaakin olla ongelman avain.

Isonkyrön käräjät 30.10.1730 f:1325

Ilmajoen Peltoniemen kylästä oleva kievarinpitäjä Juho Birling vaatii 14. p:nä tätä kuuta valtuuttamansa, Heikkolan kylästä kotoisin olevan lankonsa ja asiamiehensä Juho Hieskan avulla samasta kylästä kotoisin olevalta Esa Karhulta 21:4 kup. taalarin/killingin suuruista, maksamatta olevaa kauppasummaa hevosesta, jonka viimeksi mainittu on ostanut v.1714

Vastaaja kiistää ja sanoo, että hänen sisarenpoikansa leski Maria Kustaantytär, joka nykyisin asuu Vöyrillä, on käyttänyt puheena olevaa hevosta. Kantaja pyysi asian lykkäämistä lesken haastamiseksi seuraaville käräjille. Lautamiesten suostumuksella pyyntöön suostuttiin.

Edellä esitellyssä käräjäpöytäkirjassa Esa Karhu mainitsee ”sisarenpojan lesken Maria Kustaantyttären” Vöyriltä. Kun Esa itse oli vuonna

1714 10 vuotias on selvää, ettei hän voinut olla asiakirjassa mainittu hevosen ostaja, vaan talon isäntänä toiminut Heikki, joka käräjäpöytäkirjan mukaan oli Esa Karhun sisaren poika.

Heikki Karhu avioitui viimeistään vuonna 1708, josta voidaan arvioida hän syntyneen viimeistään 1690-91 ja hänen äitinsä viimeistään 1675-76. Tällaisten aikarajojen puitteissa Heikin äidiksi soveltuu juuri ja juuri Yrjö ensimmäinen vaimo Briitta Matintytär Karhu, sillä Yrjö Karhu avioitui toisen kerran noin v.1685, eikä tästä avioliitosta ei voinut vielä olla avioliittoikäistä lastenlasta v.1708. Esa Karhulla näyttää siten olleet häntä paljon vanhempi sisko, jolla oli jälkikasvua. Asiakirja-aineiston niukkuuden vuoksi hänen ja hänen puolisonsa nimi jää kuitenkin tällä erää ratkaisematta. Heikki Karhun vaimo Maria Kustaantytär ei liene Kustaa Kokin tytär, kuten Laurila mainitsee, sillä veroluettelotietojen perusteella Kustaa Kokki vaikuttaa olevan Maria Kustaantyttären kanssa saman ikäinen.

Esa Karhun muut sisarukset

Sofia Yrjöntytär

Tuntuu melko kummalliselta, että Yrjö Karhun Sofia tyttäret ei mainita yhdessäkään edellä esitellyistä tutkimuksissa. Yrjö Karhun lapsena hänet kuitenkin mainitaan useampanakin vuotena veroluetteloissa Karhun talon asukkaiden joukossa. Ensimmäinen veroluettelomerkintä Sofiasta on vuodelta 1695 (vuosilta 1692-94 veroluettelot puuttuu). Tällöin hänet mainitaan Yrjö Karhun tyttäreksi ja seuraavana vuonna hänet mainitaan olevan aviossa Matti nimisen miehen kanssa. Vuoden 1695 syyskäräjillä tapaamme myös maininnan Sofiasta, jossa hänen todetaan olevan 14 vuotias ja Sofia Jaakontyttären olevan hänen äidinäitinsä (tällöin hänen äitinsä oli Briitta Matintytär Karhu). Sofia Yrjöntytär oli siten syntynyt 1680-81 ja hänen täytyi olla Briitta Matintyttären viimeinen lapsi. Vuoden 1698 veroluettelossa löytyy mielenkiintoisen merkintä, Karhun talon asukkaiden kohdalla: ”*måg Matts i Palo, hustru Sofia död*”, tämän jälkeen Matti ei enää Karhussa mainita. Tarkoittaako Matin nimen jäljessä oleva merkintä ”*Palossa*”, kylän vai talon nimeä? Tutkittaessa Palonkylän veroluetteloita kysymyksessä olevalta ajanjaksolta, löytyy vain yksi sopiva merkintä: Palonkylän (Iso-)Palo. Palon taloa vuonna 1697 isännöi Hannu Palo, joka on

merkitty kuolleeksi vuonna 1698 ja tällöin hänen nimensä alapuolelle on kirjoitettu poika: Matti Hannunpoika. Matti Hannunpoika Palo oli siis Yrjö Karhun vävy ja jäädessään leskeksi hän muuttaa takaisin kotitaloonsa, jossa hänen isänsä samanaikaisesti kuolee. Matti avioituu uudelleen loppuvuodessa 1698 ja saman aikaisesti hänen veljestään tulee isäntä eräaseen Heikkolan kylän taloon. Käräjöpöytäkirjasta saatavan Sofia Yrjöntyttären syntymäajan perusteella, hän ei voinut olla ongelmallisen Heikki Karhun äiti. Edellä esitelty selvitys tuo kuitenkin väistämättä mieleen ajatuksen, olisiko Matti Hannunpoika Palon vävysuhde Karhuun sekoittanut Sarvelan? Tällöin Yrjö Karhun toinen vaimo Kaarina ei olisikaan Hannu Palon tytär?

Maria, Nortusen miniä

Isonvihan jälkeen Nortusen taloa isännöi Matti Juhonpoika, jonka vaimona mainitaan Maria Yrjöntyttä, joka oli syntynyt 1675. Maria siis sopisi kohtuullisen hyvin Yrjö Karhun tyttäreksi, mutta Marian ja Esa kummeja tarkastellessa merkkejä mahdollisesti sukulaisyhteydestä ei löydy. Ilman parempaa todistusaineistoa emme voi häntä liittää Yrjö Karhun lasten joukkoon.

Antti, Loukon isäntä.

Antti Loukon isännimi oli yksiselitteisesti Kreinpoika, joten hän ei ole missään tapauksessa Yrjö Karhun poika.

Heikki

Mainitaan Isonvihan rauhanteon jälkeen kirjatussa lapsivankiluettelossa 13-vuotiaana.

Briitta Reini, Napuen Sippolan emäntä

Sippolan talossa mainitaan 1600-luvulla lopulla

Briitta niminen emäntä. Koska Briitta kuitenkin vain välillisesti liittyy otsikon mukaiseen asiaan, voidaan hänet sivuuttaa tässä yhteydessä, toteamalla, että asiakirjamainintojen perusteella tieto ei pidä paikkaansa.

Yrjö Karhun perhetaulu:

Yrjö Heikinpoika Reini

Heikkolan kylän Karhun isäntä 1687-1706 Kuollut viimeistään alkuvuodesta 1706

pso I vihitty n. v.1677

Briitta Matintytär Karhu

Kuollut ennen vuotta 1681

Lapsia

Tytär NN, pso NN, Syntynyt viimeistään v.1676

Heillä poika *Heikki*, Karhun isäntä 1709-1714?, jolla pso *Maria Kustaantytär*, mainitaan Vöyrillä vuonna 1730

Sofia, Syntynyt viimeistään 1676 k.1697

pso *Matti Hannunpoika Palo*, vihitty 1696. Mahdollisista lapsista ei tietoa.

pso II, vihitty v.1687

Kaarina, Kuollut v.1698

Lapset: Ei mainintoja

pso III vihitty 1699

Kaarina Valentinintytär Peltoniemi, Karhun isäntä 1707, kuollut 1708

lapsia:

Heikki s.1701, Venäläisten vangitsema 1714, ei palannut takaisin.

Esa s.1704, Karhun isäntä 1723 alkaen

Kaarina Valentinintytären II aviopuoliso Matti Jaakonpoika, myöhemmin Ailan isäntä. Karhun isäntä v.1708-09

Lapsia:

Yhteisiä lapsia ei tiedossa

Kyrönmaa Opisto järjestää Kyrönjoki-Seminaarin Isonkyrön uuden koulukeskuksen tiloissa 21/4-2001. Alustava ohjelma:

klo 10.30	Seminaarin avaus
klo 10.30-12.00	Prof. Mauri Palomäki: Kyrönjokilaakson luonnonmaatieteellinen tausta ja asutuksen alkuvaiheet.
klo 12.00-12.30	Kahvitauko
klo 12.30-14.00	Dosentti Heikki Rantatupa: Kyrönmaan asutus vanhoissa kartoissa 1600-1700-luvuilla Tauko
klo 14.15-15.45	Valokuvaaja Benjam Pöntinen: ”Vesistön varrelta”; diakuvakertomus.
15.45-16.00	Loppukeskustelu
Seuratkaa lehtien toimintapalstoja.	

Rautamäen talon vaiheita

Rautamäen talo sijaitsee keskellä Vähänkyrön kirkonkylää Kyrönjoen varressa, heti kirkon jälkeen alajuoksulle päin. Nimensä talo arvatenkin sai siitä karikosta, jonka kupeella se seisoo ja jolle nykyinen Vähänkyrön kirkko on rakennettu. Tietomme Rautamäen talosta ja sen asujista 1600-luvun alussa ovat niukat, joka sinänsä ei ole yllättävää. Allekirjoittaneen varhaisin merkintä talon isännästä on vuodelta 1620, tällöin Rautamäen $\frac{3}{4}$ manttaalin talon isäntänä mainitaan Jaakko Jussinpoika. 30-vuotiseen sotaan Jaakko Rautamäki joutui varustamaan sotilaan vuonna 1633, jolloin 29 vuotias Perttu niminen renkipoika mainitaan talon nihtinä. Sotilasrullien perusteella Jaakko luopui Rautamäen isännyydestä noin vuonna 1645, eli noin 60-vuotiaana, sillä hän oli syntynyt vuonna 1587. Seuraava Rautamäen isäntä oli hänen poikansa Knuutti, joka oli syntynyt vuonna 1621. Knuutin isännyyden loppumisaikaa ei ole tutkittu, mutta jo vuonna 1676 hänen poikansa Antti mainitaan talon isäntänä. Knuutilla tiedetään olleen ainakin neljä täysi-ikäistä lasta.

Knuutin kolmesta pojasta Simo mainitaan sotilaana vuonna 1676, mutta vuonna 1679 suoritettussa perinnönjaossa hänen nimensä ei enää esiinny, joten hän lienee kuollut vv.76-78 välisenä aikana. Knuutin kolmannelta pojasta Heikistä, ei ole muuta tietoa, kun maininta perinnönjakoasiakirjassa. Neljäs Knuutin lapsista oli tytär Briitta.

Tytär Briitta näyttää avioituneen Saarenpään kylän Jukkaran taloon, Lauri Heikinpojan vaimoksi, jossa mainitaan viimeisen kerran vuonna 1681

Jaakko Jussinpoika s. 1587

isäntänä jo 1620 – n.1645

Knuutti Jaakonpoika s.1621

isäntänä n.1645- n.1675

lapsia:

Antti Rautamäen isäntä

Heikki mainita vuonna 1679.

Simo mainitaan talon sotamiehenä vuonna 1676. Kuolleena jo vuonna 1679.

Briitta Jukkara

Taulu 1

Antti Knuutinpoika Rautamäki

Rautamäen isäntä n.1675-87

Vävy Heikin v.1688 oikeudessa antaman lausunnon perusteella kuoli spitaaliin.

pso vihitty ennen vuotta 1676

Kaisa Matintytär

Kaisan syntymäkodista ei ole löytynyt selvää asiakirja merkintää, realistinen vaihtoehto on, että hän oli Matti Pentinpoika Finnilän tytär Vähänkyrön Tapolan kylästä. Ainakin Rautamäen suvun käyttämät kummit tukevat tällaista tulkintaa. Finnilän talo sijaitsi aivan Rautamäen talon lähellä hieman alajuoksulle päin.

Lapsia:

Marja pso Heikki Kreinpoika vv.86-n.91

Perheen vaiheet tuntemattomat vuoden 1691 jälkeen.

Matti, Taulu 2

Anna

Pso I Juho

lapsia: *Matti*

pso II vih. 1687

Mikko Laurinpoika Jukkara k.1698

Jukkaran isäntä 1687-98

Mikko seurasi talon isäntä Puolison Annan ensimmäisestä avioliitosta oleva poika Matti. Matista alkanut suku jatkui talossa ainakin Isänvihan yli.

Juho

Mainitaan veroluettelossa vuonna 1691 ja eräässä käräjäpöytäkirjassa vielä 1694. Voisi olla mahdollista, että hän asui Laihialla.

Taulu 2

Matti Antinpoika isäntä 1688–n. 1693.

pso vih. 1687

Liisa Matintytär k.1697

II pso Heikki Matinpoika isäntä v.1695

III pso Mikko Matinpoika Plusu isäntä vv.1696-98

Kun Rautamäen sisarusparven esikoinen ja talonisäntä Matin Antinpojan kuoli 1692-3, syntyi talossa ongelmallinen tilanne. Talossa asui vanhaemäntä, miniä alaikäisine lapsineen, sekä Matin sisaruskia. Kun Matti oli ollut Antti Rautamäen pojista vanhin oli hänellä ollut esikoisoikeus taloon joka periytyi hänen lapsilleen.

Antin kuoltua oli kuitenkin olemassa vaara, että talon leskiminiä Liisa Matintytär avioituu uudelleen ja hänen ensimmäisestä avioliitostaan olevat lapsensa kuolevat ennen aikuistumistaan. Tällöin syntyy tilanne, jossa Liisa perii lapsensa ja sitä kautta koko talon omistusoikeus siirtyy miniälle ja hänen uudelle miehelleen ja ehkäpä myöhemmin tästä avioliitosta syntyville lapsille. Asiasta aloitettiin käräjöinti vuonna 1694, jolloin ehkä oli jo merkkejä miniän pian tapahtuvasta uudelleen avioitumisesta, joka sitten toteutuikin seuraavana vuonna.

Vähänkyrön käräjät 8.1.1694 s.3

Liisa Matintytär Rautamäen valtuuttamana Nimismies, kunnioitettu Tuure Matinpoika halusi Liisan lasten puolesta esikoisoikeutta talon omistukseen ennen puolisonsa nuorempaa veljeä Juho Antinpoikaa, koska Liisan mies oli ollut vanhempi veli ja Liisa oli jäänyt kolmen alaikäisen lapsen kanssa ja lupasi tyttärellisellä kuuliaisuudella suhtautua anoppiinsa, joka vielä asuu talossa.

Samoin anottiin perinnönjakoa edesmenneen apen jälkeen. Laihian pitäjän nimismies, kunnioitettu Samuel Schöring Juho Antinpojan valtuuttamana ja äidin puolesta vastasi, ettei Liisan lapsiin ole luottamista, sillä talo saattaa joutua autioksi ennen kuin he kasvavat, ja esitti myös Matti Karhun ym. lupauskirjan. Myös Liisalla oli takuumiehet.

Asiakirjassa todetaan myös, että Liisan mies Matti Antinpoika oli eläissään taloa hyvin hoitanut ja se siirrettiin hänen perillisilleen. Vainajan sisarenmies Mikko Laurin-poika (Jukkara) Saarenpäästä nimettiin lasten holhoojaksi.

Rautamäen vanhanemännän Kaisa Matintyttären aavistukset näyttävät siis osuneen oikeaan, sillä pian edellä esitetyn käräjöinnin jälkeen miniä Liisa avioitui Heikki Matinpoika kanssa, jonka syntymäkotia ei onnistuttu paikallistamaan. Heikki Matinpoika kuolee kuitenkin pian avioliiton solmimisen jälkeen, ja Liisa avioitui vielä kolmannen kerran., nyt Vähänkyrön Haarajokelta kotoisin olleen Mikko Matinpoika Plusun kanssa. Mikko Plusu oli myös leskimies ja hänen ensimmäinen puoliso oli ollut Briitta Korpela Haarajoelta. Mikon isännyyden aikana tilanne talossa kiristyi ja alkoi muodostua sellaiseksi, kun talon vanha emäntä oli jo aikoinaan

varmaankin aavistanut. Tila alkoi luisumaan talon entisen miniän ja hänen aviomiehen hallintaan.

Vähänkyrön käräjät 17.8.1696 s.29

Karin Matintytär Savilahdesta valittaa, ettei Mikko Matinpoika, joka on Karinin pojan lasten isäpuoli ja hallitsee Rautamäen taloa, ole erottanut edellisestä avioliitostaan oleville lapsilleen äidinperintöä, eikä lapsipuolilleen isänperintöä ja valittaa, että Mikko vaimoineen on hänelle kovia. Karin vaatii talosta elatusapua. Mikko kuitenkin kieltäytyy lupaamasta hänelle ruoka-apua, mutta saamatta olevaa perintöä on kuitenkin 20 taal. 21 sh. Karin toteaa myöskin, että Mikko elättää tilalla kyllä edellisestä avioliitosta olevia lapsiaan, mutta hänelle, joka on talossa pitkään työskennellyt, ei tilalta löydy elannonapua.

Päätettiin antaa Karinille syytinkitupa, siemeniä ja peltokappale.

Totuuden hetki Rautamäen tilalla syntyi, kun talon entinen miniä Liisa Matintytär kuoli vuonna 1697 ja talon isännyyttä jäi hoitamaan hänen miehensä Mikko, joka oli täysin ulkopuolinen Rautamäen tilalla. Kun talon omistus oikeus oli kuitenkin vuonna 1694 siirretty Liisa Matintyttären kolmelle lapsille, joista kuitenkin vain yksi oli enää elossa äitinsä kuoleman jälkeen, haki talon vanha emäntä häättöä talon leski-isännälle Mikko Matinpojalle, aikaisempaan tuomioon vedoten ja onnistuen hankkeessaan. Vuoden 1698 veroluettelossa Mikko Matinpojan nimen jälkeen lukee ”Haarajoelle”.

Vähänkyrön käräjät 24.9.1697

Leski Karin Matintytär ja pojan lasten holhoojan Mikko Laurinpojan (Jukkara) valtakirjalla Olli Erkinpoika esitti, että Mikko Matinpojan vaimo, joka oli Karinin edesmenneen pojan leski, kuoli kuluvana vuonna, jättäen alaikäisen tyttären, jonka holhooja on mainittu Mikko Laurinpoika.

Lapsen isänäiti, mainittu Karin vaatii, että isäpuolen Mikko Matinpojan, tulee poistua lasten talosta Rautamäestä ja oli niin isänäidin Karinin, kun holhooja Mikko Laurinpojan mielipide, että Karin hoitaa tilan ja kasvattaa pojantyttären asianmukaisesti.

Kun Rautamäen talo oli näin jäänyt ilman isäntää, palkattiin taloon renki Tuomas Laurinpoika, ja ensimmäisen kerran moneen vuoteen talossa mainitaan myös piika, Susanna. Tuo-

mas ja Susanna avioituvat vuoden 1698 lopulla ja ilmeisesti käytännössä hoitavat taloa seuraavana vuonna, mutta ”isännäksi” on kuitenkin merkitty Maria Antintytär niminen henkilö vuonna 1699. Talon vaiheiden selvittämisen tästä eteenpäin vuoteen 1713, on hankalaa, sillä tutkimisen kannalta asiaa helpottavia käräjäpöytäkirjoja ei kyseiseltä ajalta löydy.

Henkiveroluetteloissa Maria Antintyttären jälkeen talon isäntänä mainitaan Matti Antinpoika ja Maria Antintytär mainitaan hänen äidikseen. Kyseinen Matti Antinpoika oli myös eri henkilö kun taloa aikaisemmin isännöinyt samanniminen Matti Antinpoika. Edelleen tapaamme talossa vuodesta 1702 alkaen Matin puolisona Aune niminen henkilö, jonka patronyymiksi muista lähteistä paljastuu Matintytär ja tyttärenä Susanna vv.1701-06 ja Aune v. 1707. Oliko joku edellä mainituista henkilöistä Rautamäen vanhaa sukua, ja millä tavalla?

Ensinnäkin, on todettava, että tutkittaessa perheen suhdetta Jukkaran sukuun kummissuhteiden perusteella, on selvää, että Rautamäen uusi isäntäpari oli samaa sukua edellisen isäntäparin kanssa. Nimensä perusteella Maria Antintytär voisi olla Antti Rautamäen tytär. Kun Maria Rautamäen puolison tiedetään kuitenkin olleen nimeltään Heikki Kreinpoika, kysymyksessä lienee jokin muu henkilö, koska hänellä kerran oli Matti Antinpoika niminen poika. Matti Antinpoika ei myöskään voinut olla Antti Rautamäen poika, koska asiakirjojen perusteella Antti Rautamäeltä oli jäänyt jälkeen vain kolme tyttäretä. Ainoaksi vaihtoehdoksi jääkin, että vuonna 1701 isännöimään alkaneen Matti Antinpojan vaimo Aune Matintytär oli vv.1688-1693 Rautamäkeä isännöineen Matti Antinpojan ainoa eloonjäänyt lapsi, joka asiakirjoissakin mainitaan.

Tällöin Rautamäen talossa todennäköisesti tapahtui seuraavan kaltainen asioiden tapahtumajärjestys. Talossa oli laadittu sopimus, jonka perusteella oli etukäteen valmisteltu Marian pojan Matti Antinpojan ja tällöin vielä alaikäisen Matti Rautamäen tyttären Aunen avioliitto. Matti Antinpoika isännöi vielä vuonna 1701 taloa poikamiehenä ja mahdollisesti on sama mies, joka mainitaan Rautamäen naapuritalon Sprätän renkinä vv. 1695-99. Ongelmaksi jää kuitenkin edelleen keitä olivat talossa mainitut tyttäret Susanna ja Aune, koska tällöin Matilla ja Aunella ei voinut vielä olla yli 15-vuotiaita lapsia. Esitetty ongelma

on visainen, jota lisäksi vaikeuttaa Matin ja Aunen patronyymien tavallisuus.

Matti Antinpojan ja Aunen Matintyttären 28.1.1705 syntyneen Maria tyttären kummeina esiintyy seuraavia henkilöitä: Heikki Antinpoika, Karin Antintytär ja Aune Matintytär kaikki Savilahden kylästä. Kun tutkitaan kummitutkimuksen avulla Mattia ja Aunea ympäröivää ihmishuoneverkkoa, voidaan todeta, että Matti Jukkaran lapsen kummina esiintyy vuonna 1705 Matti ja Aune Rautamäen kanssa piika Karin Matintytär Torkkolasta (ei mainita veroluettelossa). Samana vuonna ojaniemeläisen Erkki Pertunpojan (Ei mainita veroluettelossa) lapsen kummina esiintyy Juho Sprätän ja Matti Rautamäen lisäksi piika Aune Matintytär. Edelleen Rautamäen naapurin Juho Matinpoika Sprätän ja hänen vaimonsa Liisa Antintyttären lapsen kummeina löytyy vuonna 1703, Matti ja Aune Rautamäen keralla piika Karin Antintytär ja renki Heikki Antinpoika molemmat Savilahdesta. Näyttäisi siis siltä, että alla olevassa listassa mainitut henkilöt olivat kiinteässä yhteydessä toisiinsa:

Aune	Matintytär	Rautamäki
Aune	Matintytär	piika.
Juho	Matinpoika	Sprättä
Matti	Antinpoika	Rautamäki
Heikki	Antinpoika	renki.
Liisa	Antintytär	Sprättä
Karin	Antintytär	piika

Aune Rautamäellä ei voinut olla Aune nimistä siskoa, eikä laisinkaan veljeä, joten edellä mainitut Aune Matintytär ja Juho Matinpoika Sprättä eivät voineet olla hänen sisaruksiaan.. Kummitutkimus ei lisäksi tue sitä, että Rautamäen talossa tyttärenä mainitut Susanna ja Aune olisivat olleet Aunen siskoja, joten Aune oli ainoa Matti Antinpoika Rautamäen eloon jäänyt lapsi, kuten asiakirjoistakin voi päätellä.

Kun Sprätän talon asukkaat näyttävät olleen jonkinlaisessa sukulaisuussuhteessa Rautamäen taloon, kannattaa talon asukkaita tarkastella tarkemmin. Juho Matinpoika Sprättä oli alun perin talon vävy ja Liisa Antintytär hänen toinen puolisonsa. Tämän perusteella Sprätän talon aikaisemmat asukkaat eivät todennäköisesti olleet sukua Rautamäkeen. Jos oletettu sukulaisuussuhde oli olemassa, täytyi sen rakentua Sprätän emännän Liisa Antintyttären ja Rautamäen isännän Matti Antinpojan kesken, jotka ehkä olivat sisaruksia.

Samalla tavalla Matti Antinpoika Rautamäen sisaruksia saattoi olla mainitut Heikki ja Karin. Valitettavasti näiden johtolankojen perusteella Matti Rautamäen sukutausta ei kuitenkaan ratkea, joskin tutkimus antaa jonkinlaisia viitteitä Setulan talon asukkaiden läheisestä suhteesta Rautamäen ja Sprätän asujiin.

Matti Antinpoika, isäntä vv. 1700-n.1713

Vanhemmat Antti ja Maria Antintytär

pso vih. 1702

Aune Matintytär Rautamäki s.1678 k.15.11.1757

Lapsia:

Matti s. 24.8.1706

Maria s. 28.1.1704

Jossain Isonvihan loppuvaiheessa Rautamäen talossa toistui vuosisadan vaihteen tilanne. Matti Rautamäki kuolee, ja Aune jää yksin pienten lastensa kanssa. Varmistaakseen talon hallinnan pysyvän suvun keskuudessa, Aune ottaa itselleen vuonna 1724 Simo Mikonpoika nimisen yhtiömiehen. Aune ja Simo sopivat samalla, että Aunen tytär ja Simon poika avioituisivat myöhemmin. Ensimmäisessä alla esiteltävässä kärjäpöytäkirjassa, mainitaan Aunen lasten holhoojana Elias Jussila, millä tavalla hän liittyy Rautamäen sukuun ei valitettavasti ole selvinnyt. Myöhemmin yhtiökumppaneille näyttää tuleen kinaa ja kun Aune poika nähtävästi halusi päästä Rautamäen isännäksi joutui Simo Mikonpoika poistumaan tilalta. Vuodelta 1727 peräisin oleva asiakirja kertoo myös, että suunniteltu avioliitohanke on kariutunut. Kuitenkin vuonna 1728 Aunen tytär Maria avioitui Trontilan kyläläisen Mikko Simonpoika pojan kanssa. Kun Mikko todennäköisesti oli Simo Mikonpoika Nikkolan poika, näyttää siltä, että kysymyksessä on sama henkilö, joka kanssa Aune Rautamäki solmi yhtiösopimukset. Kariutuneesta yhtiökumppanuudesta huolimatta nuorten avioliitto kuitenkin toteutui.

Vähänkyrön käräjät 24.10.1724 s.739

Heikki Antinpojan vaimo Vappu Heikintytär vaatii Sairauden vuoksi poissaolevan miehensä

puolesta leskivaimo Aune Matintyttäreltä Rautamäestä ja tämän lasten holhoojalta Elias Jussilalta Kuuttilasta 16 karoliinia, jotka mainittu mies on 1712 lainannut Rautamäen lesken miehelle Matti Antinpojalle. Aune Matintytär myötää lainan, mutta taloon muuttanut Simo Mikonpoika on taloon tullessaan ottanut velat maksaakseen.

Vähänkyrön käräjät 25.9.1727 s.697

Renki Matti Matinpoika Savilahdesta kertoo, että hänen äitinsä, leskivaimo Aune Matintytär Matin ollessa alaikäinen v.1724 talvella luovutti Simo Mikonpojalle hallintaoikeuden Matin perintötilaan $\frac{3}{4}$ manttaalin Rautamäkeen sopimuksella, että heidän lapsensa aikuisina avioituisivat ja taloa hoitaisivat. Sattuneiden erimielisyyksien takia avioliitto ei voi toteutua, joten Matti toivoo, että Simo Mikonpoika määrättäisiin poistumaan talosta.

Päätettiin, että Simo Mikonpoika seuraavana lähtöpäivänä poistuu ja luovuttaa tilan leski Aune Matintyttärelle ja tämän pojalle Matti Matinpojalle. Osapuolten toivomuksesta määrättiin arviomiehet arvioimaan se ja kustannus jonka Simo Mikonpoika on Rautamäen tilaan uhrannut.

Vähänkyrön käräjät 8.1.1728 s.11

Renki Matti Matinpoika Savilahdesta, esitti oikeuden päätöksen 25.11.1725, jolla Simo Mikonpoika ilman perintöoikeutta on määrätty poistumaan Matti Matinpojan äidin Aune Matintyttären perintötilalta $\frac{3}{4}$ manttaalin Rautamäestä.

Maria Matintytär Rautamäki s.28.1.1704

pso vih. 24.11.1728

Mikko Simonpoika Nikkola, s.22.8.1699 k.1772
Trontilan kylä Vähäkyrö

Matti Matinpoika Rautamäki s.24.8.1706

k.28.5.1751

pso vih. 19.11.1727

Liisa Matintytär s.15.10.1699 k.1764 Haarajoki
Matin tytär Susanna avioitui Isonkyrön Orismalan Laurilaan.

Allekirjoittaneen yksi pitkäntähtäyksen selvitysprojekteja on alueemme ruotusotilaat. Mikäli sinulla on tietoja sotilaista: syntymäpaikat ja vaiheet (myös puoliset), otan niitä kiitollisuudella vastaan.
Matti Lehtiö

Uusia jälkeläisiä Sursill sukuun

Sukuyhteyden saaminen Sursillin sukuun on sukututkijalle aina mieluinen löytö. ”Aivan kun pääsisi itseään parempaan seuraan”. Niin perin pohjaisesti kun tämän suvun pitäisi olla tutkittuna, uusia löytöjä tulee esiin.

Internetissä seikkaillessani löysin tieni tiedoston, jossa oli tietoja Sursillin sukuun tehdyistä täydennyksistä. Sieltä löysin täydennyksiä Isonkyrön kirkkoherra Simo Nurkan jälkeläisiin. Jokainen historiaan perehtynyt muistaa, miten Simo Nurkka Nuijasodan päätteeksi, joutui Klaus Flemingin mielivallan kohteeksi. Sukuun liittyvä täydennys on peräisin jo vuodelta 1974 ja julkaistu laajassa Sursillin sukua koskevassa täydennysartikkelissa Genos lehdessä v.1974 (s.60-92), artikkelissa on esitelty eri henkilöiden tutkimustuloksia. (Täydennykset kirjoitettu *kursiivilla*)

Taulu 1

Erik Ånkerman e. Sursill
k. 1550-luvulla
pso Dordi

Taulu 2

Catharina Erikintytär Sursill
pso Henrik Nilsinpoika
Pietarsaaren pitäjän kirkkoherra jo v.1543
k. ennen heinäkuuta 1569

Taulu 4

Anna Henrikintytär
pso Simo Johanneksenpoika Nurkka
Isonkyrön kirkkoherra 1587
k. luultavasti 1604

Taulu 23

Michael Simonpoika Nurkka.
Isonkyrön kappalainen
k. ennen vuotta 1628.
pso
Margaretha Petterintytär, elossa vielä 1655.
Margarethan oli 2. aviossa Jaakko Laurinpoika Härön kanssa.

Taulu 26

N.N. Michaelintytär Nurkka
elossa vielä 1681

pso Antti Olavinpoika.

Isonkyrön pitäjän seppä, eli 1675/henkikirjat

Lapsia:

Jaakko Antinpoika Smedh eli Seppä Elossa 1680-1681.

Käytti lisänimeä Pajapappi. Isonkyrön pitäjänseppä eli 1691/henkikirja/ puoliso 1:o Susanna Söyringintytär, mainittu henkik. 1678; 2:o Brita, mainitaan. henkikirjassa 1680, mahdollisesti sama kun 1701 vastikään Ilmajoelle muuttanut seppä Jaakko Antinpojan vaimo Beata Matintytär/VA: Etelä-Pohjanmaa KO a 19:804, 808/.

Kalle Antinpoika Pajapappi, seppä, mainitaan Isonkyrön henkikirjoissa 1699, eli siellä 1704 JVA: Etelä-Pohjanmaan KO a 22:567/. Puoliso (Ilmeisesti) Vaasassa 8.9.1685 Anna Laurintytär, eli Isossakyrössä 1702/VA: Etelä-Pohjanmaa Ko a 20: 702/.

Matti Antinpoika Pajapappi, mainitaan Isonkyrön henkikirjassa 1695.

Antti Ollinpoika Pajapappi eli Pohjalainen

Mikko Nurkan tyttären puolison Antti Ollinpojan paljastuminen Isonkyrön pitäjänseppä Pajapapiksi, on Isonkyrön Alapään historiasta kiinnostuneille mielenkiintoinen tieto, sillä Antti Pajapappi on kyllä tunnettu henkilö (Kylkkälän, Palhojaisten Ritaalan ja Yryselän kylien historiaa: *Siltoja Eiliseen* v.1999, s275-78).

Antti Pajapappi asui Isonkyrön Palhojaisten kylässä, ja veroluettelossa hänen nimensä esiintyy kylän viimeisenä nimenä. Palhojaisten kylän kaksi viimeistä taloa alajuoksulle päin mentäessä oli Minnin talopari, joista pienempää kutsuttiin myös Mattila nimellä. Mattilan talon isäntänä toimi vv.1660-74 Olli Heikinpoika, joka oli ilmeisesti isännäksi päästessään jo vanha mies. Todennäköisesti hän oli Antti Ollinpoika Pajapapin isä. Eksoottisen Pajapappi nimen syntyhistoriakin saa ilmeisesti selityksensä siitä, että Antti oli papin vävy. Varhaisin merkintä Antista on vuodelta 1669, jolloin hänet mainitaan seppänä Palhojaissa. 1680-luvun lopulla Jaakko Pajapappi joutui

itsensä kihlakunnantuomarin Kristian Backmannin kanssa ongelmiin Backmannin syyttäessä Jaakon varastaneen tavaraa hänen pajastaan.

Isonkyrön käräjät 15-16-2-1686 s.152

Kun Jaakko Antinpoika Pajapappi on viime käräjillä toimitetun selvityksen esille tuomien seikkojen johdosta tuomittu antamaan kahden vieraan valanvahvistajan tukemana puhdistautumisvalan vapautuakseen häntä vastaan nostetusta syytteestä, jonka mukaan hän olisi varastanut kihlakunnantuomari Christian Backmannin pajasta ketunraudat, hän oli tässä tarkoituksessa saapunut vieraiden valanvahvistajien kanssa käräjille.

Kun ensinnäkin Backman oli haastanut Tuurilasta olevan Matti Laurinpojan lisätodistajaksi asiassa, hän sai esteettömästi todistettuna ja todistajanvalan käsi kirjan päällä annettuaan todistaa, että hänen ollessa menossa heti viime käräjien jälkeen Vaasaan, oli Laihialta tulossa oleva Pajapappi tavannut hänet, lyönyt häntä leikillisesti selkään ja sanonut saaneensa selon siitä, kuka Pakkalasta oli varastanut ketunraudat. Pajapappi myönsi näin tapahtuneen ja huomautti, että hän oli näin sanonut piloillaan.

Toiseksi Pajapappi lupasi oikeudelle olevansa halukas mieluummin korvaamaan ketunraudat kuin että siitä koituisi hänelle mitään harmia.

Kolmanneksi hän ilmoitti tarjonneensa Backmanille sopimusta, vaikka varkausjutussa ei ole mahdollista sopia osapuolten kesken.

Edellä mainituista syistä johtuen ei Jaakko Antinpojalle myönnetty mahdollisuutta tehdä puhdistautumisvalaa, vaan hänen omaan tunnusukseensa perustuen hänet tuomittiin rangaistusasetuksen nojalla korvaamaan varkauden maksamalla sen arvon, jonka lautakunta arvioi 8 kuparitaalariksi, kolminkertaisena.

Isonkyrön käräjät 21-22-2-1687 s.71

Pitäjänseppä Jaakko Antinpoika Pajapappi ilmoitti haastaneensa näille käräjille entisen kihlakunnantuomari Christian Backmannin vastaamaan siinä asiassa, joka koski ketunrautoja, ja joiden varastamisesta kantaja oli tuomittu aikaisemmin vastuuseen esiin tulleiden ja esiintuotujen seikkojen perusteella.

Kantaja ilmoitti nyt, että lautamies Nuutti Kaustinen on äskettäin löytänyt sanotut ketunraudat Backmannin omasta talosta, jonka seikan

lautamies Perttu Pikkala omalla todistuksellaan saattaa vahvistaa.

Backman, jonka kerrotaan matkustaneen Tukholmaan, on kantajan toimesta haastettu tässä asiassa lakimääräisen ajan kuluessa, joka asian jatkokäsittelyä varten merkittiin pyynnöstä pöytäkirjaan.

Vaikka Antti Pajapappi katoaa veroluetteloista vuoden 1675 jälkeen, se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että hän olisi kuollut. Näyttää siltä, että hän muutti Kurikan – Jalasjärven alueelle, jossa hänelle on merkitty syntyneeksi Simo niminen poika 27.10.1678. Antista ei kuitenkaan käytetty Pajapappi nimitystä, vaan hänen lisänimekseen on merkitty Pohjalainen. Se, että kysymyksessä on sama henkilö, varmistuu, kun tutkimme hänen poikiensa vaiheita.

Jaakko Antinpoika Pajapappi eli Pohjalainen

Jaakko Antinpoika ilmestyy veroluetteloihin ensimmäisen kerran vuonna 1675, ja vuodesta 1680 hänelle on merkitty vaimoksi Briitta. Genos lehden artikkelin mukaan Jaakon ensimmäinen vaimo oli Susanna Söyringintytär ja toinen Briitta, jota pidetään samana henkilönä kun Ilmajoella mainittu Beata. Kun Briitta ja Beata ovat täysin eri nimiä, tuntuu kummalliselta, että heidät rinnastetaan samaksi henkilöksi. Todennäköisesti tutkimuksessa on tapahtunut virhe, ainakin jos niitä verrataan allekirjoittaneen merkintöihin. Ilmeisesti puolisoiden nimet ovat menneet väärään järjestykseen, koska vasta vuodesta 1681 alkaen Jaakon vaimona esiintyy Susanna, aina vuoteen 1690 saakka. Ilmajoella Jaakon vaimoksi merkitty Beata onkin siten hänen kolmas vaimonsa. Isonkyrön veroluetteloissa Jaakon nimi esiintyy viimeisen kerran vuonna 1696. Ilmajoella tavataan vuonna 1700 seppä *Jaakko Antinpoika Pohjalainen ja vaimo Beata*. Ilmeselvästi kysymys on samasta henkilöstä ja Jaakosta käytettiin Ilmajoella siten isänsä tavalla *Pohjalainen* lisänimitystä

Jaakko ja Beata asuvat Ilmajoella henkikirjojen ensin seppänä ja sitten itsellisinä Ollilassa vv.1700-05 ja Latva Nikkolassa vv.1706-14. Beatan kohdalta viimeinen merkintä löytyy vuonna 1712.

Jaakko Antinpoika Pajapappi eli Pohjalainen

merkinnät vv.1675-1714

pso I mainitaan vuonna 1680

Briitta

pso II mainitaan vv.1681-90

Susanna Söyringintytär

pso III mainitaan vv.1700-12

Susanna Söyringintyttären syntymäkotia ei tunneta. Kannattaa mainita, että Söyrinki nimi oli erittäin harvinainen Isossakyrössä, kuten Ilmajoenkin alueella. Tutkijoiden kannattaakin huomioida, että Tuuralan Korvolassa isännöi Kurikan Kylmäjyrässä syntynyt Söyrinki Matinpoika. Tuuralan kylä sijaitsee Palhojaisten kylän naapurina yläjuoksulle päin Kyrönjokea edetessä. Edelleen Jaakon veli oli naimisissa Jalasjärveläisen Söyrinki Kannon tyttären kanssa. Olisiko toinen heistä Susannan isä, kovasti veljeksillä ainakin oli siteitä Ilmajoen seurakuntaan?

Beata Matintytär

lapsia:

Mikko 20.9.1700 k. 1701

Sippo 4.11.1702 k.1703

Jaakon ja Beatan asuessa Ollilassa ja Latva-Nikkolassa talon väen joukossa heidän nimiensä jälkeen esiintyy Kaisa Jaakontytär niminen henkilö, tyttö ja piika määreillä. Ollilassa vuosina 1701,02,05 ja Latva-Nikkolassa 1706. Väistämättä tulee ajatelleeksi, voisiko hän olla Jaakon tytär hänen aikaisemmasta avioliitosta? Kaisa Jaakontytär on ilmeisesti samainen henkilö, joka esiintyy piika Ilmajoen Korvessa, vuonna 1707 ja Toralassa vv.1708-14.

Kalle Antinpoika Pajapappi eli Pohjalainen

Kalle Antinpoika mainitaan Isonkyrön henkikirjassa seppänä, Ventälän kylässä vuonna 1699. Näyttää siltä, että hänkin asui jonkin aikaa Ilmajoella, sillä Ilmajoen kuolleidenluettelon mukaan siellä kuoli kaksi Kalle Pohjalaisen lasta vuonna 1697, Kallen vaimo on kuitenkin tässä vaiheessa tuntematon. Ventälän kylässä Kalle mainitaan uudelleen vuonna 1706, erään tappelunujakan yhteydessä, vaikkakaan henkikirjoihin häntä ei ole merkitty. Ventälän kylässä asusteli näihin aikoihin Kalle seuraaja, pitäjänseppä Heikki Heikinpoika, jonka luona Kalle varmaankin tällöin oleili, auttamassa taontatöissä.

Isonkyrön käräjät 1706 s.567

Seppä Kalle Antinpoika Ventälästä valitti, että Mikko Mikonpoika oli ennen viime Tuomaanpäivää lyönyt häntä kepillä. Mikko myönsi näin tehneensä,

kun Kalle on häntä ensin nimitellyt. Todistajina asiassa: Susanna Juhontytär ja Aune Erkintytär. Tappelussa oli mukana myös Samuli Matinpoika Kristiinan kaupungista.

Matti Antinpoika Pajapappi eli Pohjalainen

Muiden veljesten tavoin, myös Matti näyttää asuneen Ilmajoen seurakunnan alueella. Vuonna 1699 Matti Antinpoika avioitui Jalasjärvellä Beata Söyringintytär Kannon kanssa. Pariskunta asuu tämän jälkeen Kannossa.

Matti Antinpoika Pajapappi eli Pohjalainen

Mainitaan Jalasjärven Kannossa vv.1700-05

pso 1699

Beata Söyringintytär Kanto

s.? k.n.1740

Vanhemmat: Söyrinki Yrjönpoika ja Maria Antintytär Kanto Jalasjärvi.

s.24.12.1673 k.

Lapset:

Maria

s.18.05.1700 k.24.01.1785

pso 21.10.1744

Juho Matinpoika Mantila Jalasjärvi

s.? k.23.05.1756

Ei lapsia

Johanna s.22.05.1701

Johanna muuttaa kotoaan pois naimattomana noin vuonna 1740 "Ickalai.." Vaiheet tuntemattomat.

Heikki (Antinpoika?) Pohjalainen

Antti Pajapapilla oli ilmeisesti vielä neljäskin poika, joka veljiensä tavoin asui Ilmajoen seurakunnan alueella. Kauhajoen krouvissa sai lapsen 17.1.1713 Heikki Pohjalainen ja Vappu Pertuntytär. Samainen Heikki esiintyy lisäksi tammikuussa 1712 kummina Krouvissa asuneelle Elias Heikinpojalla. Mielenkiintoista kyllä Matti Pohjalaisen asumassa Kannon talossa esiintyy vv. 103-05 itsellinen lanko Heikki Antinpoika. Todennäköisesti kyseinen Heikki Antinpoika oli talon isännän Valentin Markuksenpojan lanko, mutta kun tietää miten väljästi lanko nimitystä on aikojen kuluessa käytetty, kaikki mahdollisuudet kannattaa ottaa huomioon. Mainittu Valentin Markuksenpoika oli alunperin ollut Kannon tyttären puoliso, mutta oli tämän kuoltua avioitunut uudelleen Liisa Antintyttären kanssa, jonka

syntymäkotia ei tunneta (ettei vain Antti Pajapapin tytär?)

Heikki (Antinpoika?) Pohjalainen

Asui Kauhajoen krouvissa vv.1712-13

pso

Vappu Pertuntytär

Lapsia:

Heikki s.17.01.1713

Tutkimuksen tässä vaiheessa näyttää siltä, ettei yhdessäkään tapauksessa voida osoittaa jälkeläisiä näihin päiviin saakka. Tuntuu kuitenkin uskomattomalta, ettei näin olisi, kun kysymyksessä oli sentään neljä naimisissa ollutta henkilöä. Jäänkin mielenkiinnolla odottamaan Ilmajoen seurakunnan aluetta paremmin tuntevien henkilöiden jatkotutkimuksia ja mahdollisia löytöjä.

Isonkyrön Kuivilan kylän Kujalan talon rippikirjassa vv.1734-40, mainitaan talon palvelusväen joukossa renkipoika Matti Matinpoika vv.1738-40. Rippikirjassa merkintä Matin nimen jälkeen ”*i Jalasjärffi Kandola*”. Liittyykö Matti jollain tavoin Pajapapin sukuun? Kujalan talon asujaimisto näyttää olleen melkoisen ”kansainvälinen”, ja olihan itse talon isäntä ilmajoelta, samoin hänen miniänsä. Kannattaa myös huomioida, että Kantolan rippikirjassa mainitaan piika Liisa Kustaan-tytär, ja hänellä merkintä Isonkyröön v.1748, ja takaisin.

Avoimeksi ja mielenkiintoiseksi kysymykseksi jää myös miksi Pajapapit käyttivät Ilmajoen seurakunnan alueella Pohjalainen nimitystä.

Lähteenä Ilmajoen osalta pääasiassa Tapio Piirron arkistot.

Markus K. Tarkkanen

Kauppilan uudistilahanke

Lyhennelmä oikeusasiakirjoista

Isonkyrön syyskäräjillä v.1773 käsiteltiin mm. uudistilahanke. Asian oikeuteen oli vetänyt kaikkien Kylkkäläisten, Peräläisten ja Ritaalaisten puolesta Antti Varpula. Asiassa oli vastaajana Matti Jaakonpoika Kauppila Ritaalasta.

Asia koski hänen tulevaa omistusoikeutta niihin alueisiin, mitkä kiinteistötoimituksessa oli hänelle arvioitu ja mitattu. Kantajana esiintyi omasta puolestaan Antti Varpula Perälästä ja valtakirjalla hän edusti Matti Varpulaa ja Iisakki Nyyssoä myös Perälästä. Samoin Jaakko Kauppilaa, Matti ja Juho Varoa, Vilppu Rintataloa ja Jaakko Ritari Ritaalasta. Antti Eerolaa, Abraham Puotua, Matti Munkkia, Mikko Tarkasta ja Juho Kekoa Kylkkälästä.

Vastaaja jätti toimituksessa laaditun toimituskirjan, joka oikeudelle luettiin ja kuuluu seuraavasti: Lokakuun 22 pv:nä 1773 oli allekirjoittanut, kruunun nimismies, yhdessä allekirjoittaneiden lautamiesten kanssa, korkean käskynhaltian antaman ja samalta vuodelta olevan määräyksen mukaan tekemässä kiinteistötoimitusta alueilla, joita Matti Jaakonpoika halusi alkaa viljellä Kuninkaallisen Majesteetin verotilana. Edellä mainitut talonpajat olivat olleet

toimituksessa mukana rajanaapureina, ja he olivat olleet uudistilan perustamista vastaan. He väittivät, että tilan perustamisen myötä heidän ”larva-alueensa”, niin niittyjen kuin metsänkin osalta kävisivät liian pieneksi. He eivät enää saisi riittävästi polttopuuta, eivätkä heiniä karjalleen.

Vastaaja oli kuitenkin vaatinut toimituksen jatkamista ja vei arviomiehet paikkaan, joka on ¼ mailia (n. 2,5 km) Perälänkylästä Tervajoen etelärannalla.

Siellä mitattiin talon tontti, joka on 79 kyyränää (n.48 m) kanttiinsa, ja sille annettiin nimeksi Rautiokoski. Sen raivaamisen laskettiin vaativan kuusi päivätyötä, kolme taalaria/päivätyö, eli yhteensä 18 taalaria. Samoin arvioitiin tarvittavien asuin- ja maatalousrakennusten rakentamisen vaatima työmäärä ja kustannus. Niiden arveltiin, sauna mukaan luettuna nousevan 1830 taaleriin. Viljelypellot mitattiin tontilta lähteviksi Tervajoen pohjoisrannalle ja ne arvioitiin 9 tynnyrin ja 27 kapanalan suuruisiksi. Maan laadusta sanottiin, että se oli harmaata savimaata, jonka päällä on jokseenkin vahva ruokamulta, eli 1-1,5 korttelia (n. 20-25 cm) vahva kerros, mikä kasvoi kuusta ja koivua. Rajamerkit lyötiin pohjois- ja itäpuolelle

koivuihin. Eteläpuolella oli rajana oli Perälän kylän myllytie ja länsipuolella Kylkkälän ja Perälän kylien erotusaita. Tämän raivaamiseen laskettiin kuluvan 100 työpäivää ja maksavan 1968 taaleria. Lisäksi mitattiin välittömästi läheisyydestä vielä 1 tynnyrinalaa ja 20 kapanalaa, eli yhteensä peltoa kertyi 11 tynnyrinalaa ja 15 kapanalaa, mikä nykymitassa on n. 4 hehtaaria. Se edusti ajallaan hieman keskivertoa suurempaa tilaa.

Niittyjä mitattiin kuusi palstaa, joista kauimmaisat sijaitsivat Luuvilahdessa ja Tervanevalla. Niiden arvioitu pinta-ala oli n.1154 tynnyrinalaa eli nykymitassa n. 38 hehtaaria. Heinää näiltä niityiltä arveltiin kertyvän 58 kuormaa, mikä vastasi 23 ladollista. Raivaus- ja rakentamiskustannusten arvioitiin nousevan n. 6000 taaleriin kaiken kaikkiaan. Suunnitelmiin kuului myöskin myllyn rakentamisen lähelle talonpaikkaa.

Polttopuuta sanottiin löytyvän lähistöltä riittävästi. Rakennuspuuta taas ei löytynyt 3 mailia (n. 30 km) lähempää. Syynä tähän lienee tervan poltto. Tilan sanottiin sijoittuvan 3 mailin päähän Vaasan kaupungista ja kirkkoon oli matkaa maili.

Asiakirjan oli allekirjoittaneet nimismies Anders Hellman ja lautamiehet Juho Pollari ja Juho Ala-Renko uskottuina miehinä.

Kantajien vastine oli, että arvioidut alueet olivat heidän verotettavaa omaisuuttaan ja että he ne välttämättä tarvitsevat laidunmaiksi, jotka jo nyt ovat pienet ja riittämättömät karjan laidunnettavaksi. Siksi he vaativat myös saada säilyttää ne itsellään ilman vastaajan mukaantuloa, ja he kieltäytyivät hyväksymästä asiakirjassa mainitun tilan perustamista.

Vastaaja taas väitti, että koska hän oli asianmukaisella anomuksella saanut luvan

uudistalon perustamiseen, rakennuslupa täytyy hänelle myöntää.

Lautamiehet todistivat, että kantajalla on kovin vähän laidunmaata. Jos siis uudisasutuslupa myönnetään, tulevat kantajat huomattavasti kärsimään, ja talot ajautuvat ehkä autiotiloiksi (eli eivät kykene suoriutumaan veroistaan). He ovat jo nyt laitumen puutteessa, ja joutuvat jättämään osan heille kuuluvista niityistä karjan laitumeksi.

Tähän vastaajalla ei ollut mitään lisäämistä, joten oikeus teki päätöksen:

Sen perusteella, mitä oikeudelle on esitetty suullisesti, ja sinänsä täydellisen toimituskirjan avulla näytetty, oikeus toteaa tulleen näytetyksi, että kantajia, jotka asuvat perintötiloja, on edellisessä verotuksessa verotettu sekä maasta, että metsästä. Kyseessä oleva uudistilahanke heikentäisi oleellisesti heidän asemaansa. Tämä tosiseikka on tunnustettava erityisesti eläintenpidon kannalta, koska laidunmaata on vähän. Sen vuoksi verotettavia niittyjä on jouduttu ottamaan laitumeksi. Kun tiloille on lisäksi myönnetty vero- ja kiinnekirjat, joita Kuninkaallinen majesteetti ei suuressa armossaan kumonnut, vaan niillä on täysi voima ja niiden tuoma omistusoikeus. Niiden mukaan, mitä tilaan kuuluu, tai siihen laillisesti saadaan, voidaan verovuodesta toiseen laillisesti asua ja hallita. Siksi tuomioistuimien harkitsee oikeaksi, että Matti Jaakonpoika Kauppila ei kyennyt osoittamaan, että hänen hankkeensa olisi lain hengen mukaan oikea ja kohtuullinen. Siksi hanke raukeaa, ja hänet velvoitetaan korvaamaan kaikki oikeudenkäyntikulut, yhteensä vähäiset kuusi hopeataaleria.

Matti Lehtiö

Huomioita Kauppilan uudistilahankkeesta

Markus Tarkkasen löytämä asiakirjadokumentti on Isonkyrön Alapään historian tutkijoille erittäin mielenkiintoinen ja tervetullut löytö, Isonkyrön Alapään kun syntyi Isonvihan jälkeen yksi ainoa uudistila, eikä alueelle sijainneista torpistakaan ilmeisesti yksikään itsenäistynyt.

Asiakirjan ja paikannimen perusteella uudistila näyttää olleen tarkoitus perustaa Ritaalan kylän alueelle Harvankylän ja Ritaalantien risteykseen, paikkaan jossa sijaitsee nykyisin Risto Tulimäen kuivaajarakennus.